

J. R. R. Tolkien: Sigurd és Gudrún legendája 3

Dukay Barnabás: Az életed nem az időben van (monológ) 10

Dolinszky Miklós: A jelenlét visszanyerése.

Öt klauzula Dukayhoz (esszé) 17

Győrffy Ákos: Ők négyen (bevezető) 24

Bende Tamás: Nem fordulsz vissza, Visszaalszom mégis (versek) 25

Horváth Veronika: Mindenszentek, Szenvedő szerkezet (versek) 27

Nagy Dániel: Órlángon, Skandináv csönd,

Szláv vezetékevek (versek) 29

Sebestyén Ádám: Csapda, Ősznap, Vacsoramaradék (versek) 31

Szűcs Balázs Péter: Három vers 33

Lázár Júlia: Camera obscura, Navigare necesse est, Tavasz (versek) 34

Garaczi László: Genya (próza) 37

Térey János: Beáll a jég (regényrészlet) 40

Berniczky Éva: Roncswellness (próza) 44

Turczai István: Vadszőlő a balusztrádon (versciklus) 47

Láng Zsolt: A mellguru (próza) 55

Payer Imre: Egy hörcsög címere, Lélektől lélekig (versek) 58

Csányi Vilmos: Haás Dániel barátnőjét látogatja (próza) 59

Horváth Tivadar: egy kéz a semmiből (vers) 63

Kakuk Tamás: Ismeretlen áramlatok (versciklus) 64

Pollágh Péter: Apás tárca (próza) 67

Pogrányi Péter: Lábatlan, papírgyár (esszé) 69

Nick Drake: Alkonyat 79

Shane McGowan: Egy esős éjjel Sohóban 80

Neil Young: Öreg 81

Tom Waits: Ha elmegyek 82

Negyvenéves születésnap: Esztrád

(Beszélgetés Földes László Hobóval) 83

Tom Waits: Dalok 94

A borítón és a lapzárókon Varga Gábor (Esztergom) fotói

E számunk szerzői:

Bende Tamás költő (Bp.), Berniczky Éva író (Ungvár), Csányi Vilmos etológus, író (Bp.), Dolinszky Miklós esszéista (Dunakeszi), Dukay Barnabás zeneszerző (Bp.), Garaczi László író (Bp.), Győrfy Ákos költő (Kismaros), Földes László Hobo zenész, előadóművész, szövegíró (Piliscsaba), Horváth Tivadar költő (Bp.), Horváth Veronika költő (Bp.), Kakuk Tamás költő (Tatbánya), Jász Attila kultúrvadász (Tóvároskert), Láng Zsolt író (Kolozsvár), Lázár Júlia költő, fordító (Bp.), Nagy Dániel (Bp.), Papp Máté kritikus, fordító (Kecskemét), Payer Imre költő (Bp.), Pogrányi Péter kritikus (Bp.), Pollágh Péter költő (Bp.), Sebestyén Ádám költő (Győr), Szűcs Balázs Péter író, kritikus (Bp.), Térey János költő (Bp.), Turczai István költő (Bp.)

SIGURD ÉS GUDRÚN LEGENDÁJA

(részlet)

1. Régvolt korban,
üres világban,
ahol a homok
hullámzó tenger,
formátlan Földön
fedetlen Ég,
óriás katlanban
árva fűszál sincs.
2. Nagy Istenek
nagy munkába fogtak,
ékes világot
építettek.
Kelő tengertől
kelő napig
fű ragyogott
reggeli zöldben.
3. Tornyosult sok
tágas csarnok,
fényes orom,
arany pillér,
szálas szikla
szép fala,
halhatatlan
ház, erőd.
4. Palotákban
pompa, ünnep;
elméjükből
ember pattant;
magas hegyeit
a Mennynek,
nézi, nevet
nagyon régtől.
5. Ijesztő árnyak
éledtek a ködből
parttalan tenger
puszta hegyek alján.
Híve homálynak
halhatatlan ellen,
ősi úr szülte
őslények hada.
6. Háború jött,
hullottak falak,
örömből ostrom,
óriások harca,
hegyek mozdultak
hullámzott a tenger,
rengett a Föld
remegett a Nap.
7. Az istenek
aranytrónuson
végzetlen, végen
veszten tűnődtek,
a sorsot óvni,
sújtani ellent,
hogyan lehetne
helyrehozni mindent.

8. Lángoló harag
lángjában edzett
kalapács készült
kőbe faragva.
- 4 Thor, a hatalmas
tombolt, a villám
közibük sújtott,
süvített, vágott.
9. Fejvesztve futott
a félelmes ellen,
roggyant falak még
rettegve nézték;
háborgó tenger
hálójában a Föld,
vén jéghegyek
a világ peremén.
- *
10. Szólt a látó,
szállt a hangja –
füleltek mindenek,
magasan állt.
Vég és végzet,
vészterhes szavak,
ostromlott isteneket
intett a dal.
11. Hallom Heimdal
hangos kürtjét,
lovakok alatt
lángol a híd,
jajdul a Kőris,
jajgat az ága,
ébred a Farkas,
érkeznek harcosok.
12. Surt kardja izzik
ömlő vörösben,
tenger mélyén
tekereg a kígyó;
árnyékhajó
hord a pokolból
csatára kész
csapatokat egyre.
13. Fenrir a farkas
fogat fen Odinre,
Szép Freyára
Surt lángja vár;
vérszomjas sárkány
lesz végzete Thornak –
essen el így mind,
enyésszen a Föld?
14. Az Ítélet napján
egy is elég,
aki halált ízlelt,
halállal dacol,
sújtja a sárkányt,
sarja Odinnek,
nem múlik akkor,
megmarad a Föld.
15. Sisakja kemény,
a keze villám,
szelleme tűz,
tündöklök az arca.
Borzong a Sárkány,
belereszket a Surt,
gyengül a farkas,
győző a vitéz.
- *

16. Istenek gyűlnek,
állnak magasban,
végzetten, végen,
veszten tűnődnek,
Napot igéznek,
ezüstös Holdat,
csillagtenger
csendjén hajózni.

17. Frey és Freya
fákat ültet,
zengő füvet,
zsenge virágot;
Thor hintója
táncol fölöttük,
Menny kapuján át
kőhegyek felé.

18. Így vándorol
Odin a földön,
bölcsség súlya
búbánat húzza,
ura uraknak,
ura isteneknek,
magot hullatni,
hóست nemzeni.

19. Valhallát épít
ércest, hatalmast,
pajzs lesz a zsindey,
pillérből dárda.
Hollók szállnak
hetedhatáron,
kapukban sas vár,
sötétben, árván.

20. Számos a vendég,
Szól zord ének,
vadkanhús fogy,
fényes a serleg;
páncélban ülnek
a hatalmasok,
várják, kerüljön
kiválasztott vitéz.

ANDVARA-GULL ANDVARI ARANYA

6

Melyben elbeszéljük, miként estek csapdába Odin és társai Hreidmar démonnak és fiainak házában. Ezekben az időkben a démonok emberek vagy állatok képében éltek a világon.

1. Régvolt korban
kószált Odin,
tágas vizeknél,
világ kezdetén.
könnyűléptű Loki
loholt a balján,
jobbán Hoenir
járt, amerre ment.
2. Zúgott Andvari
zuhataga, mormolt,
tajtékos vizekben
tobzódtak halak.
Éhes csuka
éberen bukott fel,
Barlangból Andvari
bújt elő, a törpe.
3. Hreidmar szülötte
szelte a vizet:
ezüstös lazac
lenne édes zsákmány.
Otr a vidra
ott borongott
feketén patakzó
víz partján evett.

4. Kővel találta,
kővel nyúzta,
Loki könnyű kézzel
lazacot fogott.
Amint befejezte
indultak tovább,
Hreidmar házában
hálni kívántak.

5. Regin remekbe
rúnát vésett,
vörös parázsban
vasat hevített;
csillogott arany,
csengett az ezüst,
Fáfnir elhevert,
álmodott a tűznél.

Hreidmar 6. „Elrettent a béklyó
Ásgard népe?
Rajta Regin véste
varázsos rúna.
Váltságdíj
vörösarany gyűrű
legyen itt annyi,
lazacbőrt kitöltsön.”

7. Könnyűléptű Loki
kelt földön, vízen át,
Ránhoz rohant
rengő tengeren.
Aegir királynőt
kérte, aki hálót
csomózott, bűbájjal
cselezni gonoszt.

Loki 8. „Milyen halat fogtam,
mi szökkent az árban?
ki fizet nekem
nagy váltságdíjat?”
Andvari „Andvari vagyok,
Óin nemzett
átkos sorsra,
aranyam tiéd.

Loki 9. „Dugdosol ott még
drága ékszert?”
Andvari „Halvány kis gyűrű,
hagyd meg nekem!”
Loki „Andvari, minden,
minden nekem kell,
válassz, vagy ez,
vagy az életed!”

Andvari 10. (Törpe szólt sötéten
a barlangüregből:)
„Sújtsa a gyűrűt
Sötét, gonosz átok!
Romlást hozzon
rettegjen két fivér,
haljon hét herceg,
hasson a kard,
vesszen örökre
Odin reménye!”

11. Hreidmar házában
halmokban arany.
Hreidmar „Apró rés itt
árválkodik még!”
Odin a gyűrűt
oda gyömködté be,
Átkos aranyra hullt
átkozott gyűrű.

<i>Odin</i>	12.	„Tiéd az arany,
isteni váltság,
fiaidnak fial
félelmes gonoszt.”
<i>Hreidmar</i>		„Isteni ajándék
ártani is tud;
mohó kézből
menekül a kincs!”
<i>Loki</i>	13.	Loki megszólalt
még keservesebben:
„Halált hoz a jóslat,
halnak majd királyok,
királynők vesznek,
vér és tűz jön
örökre oda
Odin reménye.”
<i>Odin</i>	14.	Odin hatalma
határtalan lesz,
emberi ész
aligha éri föl.
A Valhallában
állhat a bál,
múlhatnak korok,
marad Odin.
<i>Hreidmar</i>	15.	„Kicsit sem érdekel
Odin reménye!
Vörösarany gyűrűk
győztes ura leszek!
Irigy istenek
intenek hiába.
Hreidmar házából
húzzatok el tüstént!

A mai kor dokumentatív igénye azzal függ össze, hogy az, ami van, össze fog dőlni. Ugyanakkor az a technikai sáv, amely a Ma rögzítésére van kitalálva, olyan gyorsan változik, hogy semmit sem érdemes rögzíteni. Ez a technológia

nem időtálló, túlságosan sérülékeny, és túltöltül kötődik az elektromossághoz. Mint kiderült, a régi eljárások időtállóbbak.

10 Dukay Barnabás

AZ ÉLETEL VALÓJÁBAN NEM AZ IDŐBEN VAN

A mai ember érzelmi kultúrája igencsak fejletlen. A növendékeimtől egyszer azt kértem: próbáljanak megnevezni és leírni érzelmi állapotokat. Legfeljebb tizenötöt-húszat tudtak nagy nehezen. Ez nem túl sok. Elszegényedett érzelmi kultúrában élünk. Európán kívül régebben ez másképp volt. Például a tradicionális indiai műzene rágákban gondolkodik. A rága többek között érzelmet jelent, és a rágának nevezett különböző hangsorok különböző érzelmi állapotok hordozói. Az éven és a napon belül is más-más időszakhoz kötődnek. Több száz van belőlük. Az akkoriak érzékelték a különbséget. Esős nyári vagy hűvös téli reggel – óriási különbség! A zene hosszan szólt, vagyis volt idő átélni a különböző állapotokat. A mi kultúránkban a filmek csekély számú érzelmre építenek. A Nyugat emberének érzelmileg lefokozott állapotáról tanúskodnak. Nekem fontosak a finom differenciák átélhetőségét segítő hangzó terek.

Sehova sem tartozom. Mit jelent ez? Amit ma értelmiségnek neveznek, az lényegében politikai áramlatok leképeződése gondolati síkon. Valójában ezek az önmaguk által vélelmezett összetartozások hatalmi igényeiket burkolják különböző politikai köntösökbe. Ez egy ismert, megszokott emberi magatartás. A valódi hatalom azonban a végtelené. Embernek legfőljebb a másik teste fölött van hatalma. Viszont a végtelennel szemben mindenki alulmarad. A végtelennek olyan iszonyatosan erős a nyomása, hogy nagyjából senki sem tud ellenállni. Az euro-amerikai civilizációnak még álomtalan alvásában sincs olyan ismeret, amely az előbbi állításokat kifejezhetővé és megérthetővé tenné. Aki évezredekkel korábbi hagyományozott közlésekből képes valamit kiolvasni, az megérti. Annyi biztos, hogy aki nem tartozik sehova, az egyetlen-egyhez tartozik: a végtelenhez, mint ahogy valójában mindannyian így vagyunk.

Már a modernitást megelőzően is kialakultak a megszépítően „nagy felfedezéseknek” nevezett magatartásminták. Az európai ember elindult kalandorkodni, és a leigázottak javaival fényezte magát. Mára Európa eljátszotta szerepét. Eltűnt belőle a spiritusz. Elérte egyfelől teljesen érthető álmát:

a jól táplált embernyáj állapotát. De mi volt másfelől? Először az Európán kívüli világot rabolták ki, aztán elkezdték a természetet kirabolni. Utóbbit hívják a tudomány győzelmének. A folyamat mai napig tart, összes pozitív és negatív hozadékával együtt. A pusztítást építésnek tünteti föl és fordítva. Mára már semmi nem maradt, csak a pusztá hatalom működtetése.

11

Az eladás egyetemes elvvé lett: minden eladható. Max Picard szerint a csönd – a belső csönd – ma az egyetlen, amely nem adható-vehető, ezért az egyetlen kijárat az időn túlra. Ha az információözönbe szünetet iktatunk, lehetőleg életünk végéig, akkor van esélyünk – egyáltalán valamire.

Az embereknek általában kevés a pusztá lét, a csönd. Minden ember tapasztalja, hogy az emberi lét szenvedés. Nem függ társadalmi formációtól, korszakoktól. Az egyes embernek már pusztá léte, a bőrén belül, eleve egyfajta szenvedés. Ennek a szenvedésnek az enyhítésére sokféle módot eszelnek ki: van, aki az ellenkező nemet hajkurássza, van, aki munkába, van, aki zabálásba vagy ivásba, drogba, szórakozásokba, van, aki ideológiákba, jobbító szándékok örvébe, vallási gyakorlatokba, politikai vagy vallási csoportosulásba menekül. Az ember olyan, egymással ellentétes elemek együttese, amelyek összehangolás nélkül egymást pusztítják. Például tele van vízzel, ugyanakkor hő képződik benne. De spirituális értelemben nincs kettősség. A dualitás mint olyan: félreértés. Semmi se mindegy és minden mindegy: az úgynevezett ellentéteknek egyidejű érvényessége van. Csak paradoxonokban lehet megközelíteni mindent, amit megélünk. Egyedül a modern nyugati ember jellemző sajátsága, hogy ezt nem látja, vagy nem akarja látni.

Ha az embertömeg látná magát, hogy is néz ki, akkor látná, hogy az egyik fele mintha el lenne sorvadva, a másik meg fel volna fúvódva. A bal meg van hívva, a jobb le van soványodva.

Nincs két világ. Egy világ van. Még „-ség” sincs. Egység helyett Egy van. A megkülönböztetés legfeljebb arra jó, hogy beszélni tudjunk róla. De ne felejtsük el közben, hogy a kettő valójában: Egy. A forma és az alak rabul ejti az ember figyelmét. A gyerek még tudja, hogy a valóság Egy, és mágikus természetű. Aztán előbb-utóbb kettéválik. A kettő osztódni kezd, a végtelenségig. Később, felnőtt fejjel létre kéne hozni azt, amit gyerekkorában tudott, de az már egy újféle módon megélt Egy, amely integrálta magát valamibe, ami a tapasztalat miatt más fénytörésben látszik számára, mert átment tudatosságának zónáján. A többiek megvetik, ha nem tudja kellőképpen kiviselkedni ennek a tapasztalásának az elrejtését.

Új Forrás 2014/8– Dukay Barnabás: Az életet valójában nem az időben van

Ez egy elrontott eon. Nem lehet változtatni rajta. Majd ha jönni kell egy másiknak, jön magától. Nem tudunk ebbe beletekinteni. Az ember nem mindenható lény, akkor sem, ha azt képzei magáról. A mindenhatóság a modern értelmiség illúziója.

12

Mit értek ezen: elrontott eon? Nem szedném pontokba. Abból az következne, hogy ha ezt meg azt kijavítanánk, akkor nem lenne elrontott. Holott ezen az ember nem fog sem változtatni, se segíteni. Önjáró képződmény. Pozitíve az emberek semmilyen módon nem változtak, csakis negatívan. Uralkodó és elfogadott életstratégia lett a határtalan személyes önzés. A vallás alternatívája nem népszerű az önzéssel szemben. Mindig újabb és újabb katalizmákba sodródik az emberi együttélés. Ha az emberiség egyes részei elértek egy magas szervezetségi fokra és túlpörgették saját magukat, akkor az a rész összeomlik. Tarthatatlanná válik egy ponton túl, mert önmagát számolja föl. Amikor egy globalizált szervezetség alakul ki, akkor az egész Föld színén fölmerül az összeomlás lehetősége. Régen csak egyes birodalmak pusztultak el, amikor túlterjedtek a kereteiken. De amikor az egész emberi világ túllépi a határait, akkor az egész omlik össze.

A Nyugat semmit nem tanult semmiből. Azzal hitegeti és mentegeti magát, hogy például a Hitler-csapat elmeháborodott volt. Együttérzés hiányában a tömeggyilkosságok hideg fejjel, józanul voltak végiggondolva és végrehajtva. Akkor az újvilágbeli hódítók is, akik száz év alatt mintegy nyolcvanmillió indiánt öltek meg, elmebetegek voltak?

A nyelvek egy része az időt részesíti előnyben. Az angolban huszonnégy ige-idő van. Az ilyen nyelvek lényege az időhöz való viszonyból és az idő belső összefüggéseinek feltárásából következik. Az írásban rögzített európai műzene is részben e nyelvi sajátosságban gyökerezik. A cselekvésben látják a lét legfontosabb tényezőjét. Az alanyra nincs figyelem.

Be kellene fejezni az idővel való egyoldalú foglalkozást. Nézzünk körül a mai világban: így fest az, amikor csak az időben tudunk létezni. Nem ebben a sávban kellene harcolni. Aki az idővel harcol, elveszíti a jelent is. Az időből mindig a pillanat a kijárat. Nem a jövő, hanem az életed a lényeg: mit akarsz kezdeni vele? Az idő az életednek csak egy vetülete, mert az életed valójában nem az időben van.

A nyugati ember azt várja, hogy a tudás kívülről jöjjön. A saját középpontját önmagán kívül tartja: a jövőben, a másik személyben és így tovább. Ha ezt a vizionált középpontot jól megfizetik, akkor az is lehet működőképes (például

a gazdaság, az oktatás, a közlekedés, és így tovább). De ha az anyaginak mutatózó fundamentumok kiszaladnának a lábunk alól, elég hamar furcsa állapotok alakulnának ki.

Miért elvetendő a szakmaiság? Ahogyan ezt a szót használni szokták, úgy nem jelent semmit. Hogy képzettek vagyunk, az magától értetődő. Az is, hogy folyamatosan képezzük magunkat. Ez nem az élethossziglani tanulást jelenti, hanem egy természetes életvezetést. Megyünk az utunkon és folyamatosan új meg új helyzetekkel találjuk szembe magunkat, amelyeket meg kell tanulni. A tájékozottságba számomra korántsem csak az úgynevezett szakma tartozik bele, sokkal inkább mindenféle ismeret és tudás, ami az ember elébe jön. Válogatni kell, hogy fontos-e vagy sem. A válogatást nem az ész csinálja – hasból válogatunk, megérzésből. Optimális esetben a képzés elején azzal kellene foglalkozni, hogy hogyan kell élni az életet. Hogy az élet alanya mit kezdjen magával. Hogy tudja magáról, kicsoda. Hogy miért van a világon, mi dolga van a világon, és hogy önmagához miképpen tud közel kerülni. Lehet, hogy más is azért van a világon, de az más úton fér magához. Úgynevezett tantárgyakkal csak később kezdenék foglalkozni. A mai oktatás ab ovo senkit nem tanít meg arra, hogyan kell élni. Szakismerteket tanít. Lehet is látni ennek a következményeit. Az első harminc év alatt összekuszáljuk az életünket, a második harminc alatt megpróbáljuk kibogozni. Közben a testünk szép lassan kimegy alólunk, és még nem ismertük meg magunkat. Persze testi romlás akkor is létrejöhet, ha van önismeret. A tibeti buddhizmus karma-kagyü irányzatának előző vezetője, az akkori karmapa Amerikában halt meg rákban. Meditatív ülésben negyedére összezsugorodott. Így halt meg. Az volt az utasítása, hogy égensék el. A hamuban drágaköveket találtak.

Nincs olyan, hogy tisztán szakmai közeg. Minden az különültségek közti térben helyezkedik el. A szerző neve nem fontos. Később a sok név kialszik, elhomályosul. Kiderül a produktumokról, hogy nem bírják a használatot, elkopnak. Ma sok korábbi zenét azért játszanak, mert a mai közös lelkiállathoz jól passzol. Azoknak van valamiféle értéke, melyek nincsenek forgalomban, ugyanis nem tudnak vele mit kezdeni. Ha értenék, tudnák, mi a mérték a használatban. Robert Carver tízszólamú miséjét nem kell naponta hallgatni.

Az énekes hangi képessége: adomány. De hogy mire használja, az már rajta múlik. Zenén kívül van az eredete. A hanggal való viszony arról vall, hogy a hang birtokosa elkötelezett-e. Nem kenyérkereset, hanem hivatás. Emberfeletti szférából van elhivatva, hogy az emberi szférában ezzel foglalkozzon.

Nem a pályaválasztási tanácsadó tanácsolja neki, hanem a belső hang, és ez átjön. (A mai helyzetben azonban a pályaválasztási tanácsadó nélkülözhetetlen, mert minden összezavarodott.) Ha kibírta az elhivatottsággal járó megpróbáltatásokat és megőrizte személyiségének egyensúlyát: akkor
14 beszélhetünk elhivatottról. Ha nem bírta ki, akkor legfeljebb megszál-
lott lesz belőle, aki becsavarodott abba, amit csinál.

Ha a hozzátartozó életforma eltűnik, akkor csak az marad „életben”, amiben volt valami időfeletti. A tudat, mondják a buddhisták, ha valamire ráépül, és az a valami elpusztul, akkor a tudat is elpusztul. Ha a tudat önmagára épül, akkor örökké megmarad. A teremtő ajándékot adott az embernek, amivel vagy él, vagy nem. Ha a tudat múlandó dolgokhoz köti magát, maga is elmúlik. Ha a múlthatatlanhoz köti magát, maga is múlthatatlan lesz, amikor a test leválik. A mai ember nem érzékeli ezt a tartományt. Nem figyel oda. Ha elkezdene gyakorolni magát ebben, a helyzet megváltozna.

Nem tudunk kilépni mulandóságunkból, nincs megvilágosodás. De nem kell megmenteni az embereket, mert akkor rögtön gyűlölködni kezdenek.

A múlt iránti szakmai érdeklődést nem kellene rákényszeríteni a hallgató-ságra. A zeneéletről múzeum lett. De a zenemúzeum nem egészen úgy mű-ködik, mint a képzőművészeti múzeumok. Hatása erősebb. Az úgynevezett közönség nem akar semmit. A régi sokaság sem tudta követni az akkori zenét, az se „mindenkié” volt. Mára viszont megváltozott az egész társa-dalmi szerkezet, nincsenek már osztályok, egyedül a pénz tagolja a társa-dalmat. Van, akinek sok pénze van, és van, akinek kevés, ez szabja meg, kinek mekkora a mozgástere. Mindenből termék lett, nemcsak a művészet-ből, még a bankhitelből is. A mai ember úgy járkal a művészet múltjában, mint egy temetőben. Amit a művészet területén tesz: játék az urnákkal. Kívül van mindenben. Belül nem történik szinte semmi. Produkció van. A művészet nem része az életnek, csak a berendezési tárgyakhoz, az ingóságokhoz tar-tozik. Az alanyak nincs köze hozzá. Tönkrement sorsok, boldogságnak hazudott boldogtalanság.

Az egész mai világ egy tohuva-bohu, a fejekben honoló zűrzavart tükrözi, nem érdemes vele foglalkozni, úgyis önmaga elmúlásán tevékenykedik. Mintha egy nagy istállóban élnénk. A földet pócegödorré változtatták. Kér-dés, ki a gazda? Mert az ember azt hiszi, hogy ő a saját maga gazdája. Ez nem helytálló. Manhattani felhőkarcolók nagyságához mérhető múlandó én-ek sokaságát lehet látni. Aztán nagyon sokat, aki erre a nagyságra vágyik, de nem tudja elérni. De nincs baj. Ez az egész kívül van azon a központi területen,

ahol bármiről is beszélni lehetne. A mai világot nem érdemes kritizálni. Az irányultságai miatt nem éri el, meg sem érinti a kritika. A háborgás: alacsony tudatállapot, ne vegyük magunkat komolyan ilyenkor. Ami szükséges, én is megteszem, de nem állok be a fősodorba. Az embereket meg kell hagyni a maguk szemléletében, mindenki csinálja a dolgát. Semmit 15 nem lehet megelőzni, a világban zajló folyamatok, különösen ma, nem megállíthatók és nem megváltoztathatók. A rendkívül fejlett euro-amerikai orvostudomány sem tud meggyógyítani minden betegséget. Az orvosi gyakorlat hatékonysága egyáltalán nem csökkentette, sőt inkább gyarapította a problémák, a „kórokozók” számát. Hisz az egészség is áruvá vált. Az ökológiai katasztrófa hasonlóképp a saját útján halad. Kifut, aztán majd lesz valami más. Nincs szükség jövőképre, hiszen van: a holdbéli táj vagy a szaharai sivatag. Nem kell semmiféle kép. Eckhart azt mondja, hogy mindig az a legfontosabb pillanat, amelyik éppen most van, és az a legfontosabb ember, akivel éppen beszélek, és a legfontosabb helyzet, amelyben éppen vagyok.

A talajt is kizsákmányoltuk, mára már fontos anyagok hiányoznak belőle. Goethe *Faustja* gyönyörűen megfogalmazza, hogy a Föld szellemével való találkozását Faust nem bírja ki, valójában itt bukik meg. Goethe tisztánlátó volt. Tudta, hogy az ipari civilizációval nem lehet átjutni a Föld szellemével való találkozásra.

Leonardo jóslata: benéznek a tengerek mélyébe és a nők méhébe, satöbbi, satöbbi – mégsem fogják megtalálni, amit keresnek. Pontosan ez történik. Állandóan a fizikai léted elpusztításával fenyegetnek. De hát tudjuk: a temetők tele vannak csupa fontos emberrel.

Azt hisszük, hogy létünk forrásai bennünk és alattunk vannak. Nem. A források a végtelen messzeségben vannak.

Nem is értjük egymást. A beszéd is csak fontoskodásra való. Fölösleges nagyokat mondani, sőt kicsiket is. Tudomásul kell venni, hogy amink van, az van.

Egyetlen dolgunk: önmagunkkal foglalkozni. Persze nem az önző ember módján, hanem az önismeret értelmében, ami elől az önzés eltorlaszolja az utat. A világhoz csak a szükségesig kapcsolódom. Hindu, buddhista, taoista, közép-amerikai indián, szúfi bölcs, keresztény szent, haszid csodarabbi: ezekkel van dolgom. Nem a csoda a lényeg, hanem az, hogy azt látták, ami van. Üresség volt bennük, ezért maradt hely a valóság számára.

A bozótlakó az újszülöttet felmutatja a Napnak, áldást kér rá, mert tudja, hogy a jövevény a többi lény rovására fog élni. Azt lehet mondani, hogy a bozótlakó a modern embernél magasabb szellemi szinten áll: van egységtudata, és ismeri a helyét a megnyilvánult világban.

16

A formát öltött földi lét egyetemes játékjellegét nem lehet elvitatni. Teremtésről és teremtőről beszélünk, ám nem kellene a megnevezéssel lehatárolni csak azért, hogy kényelmes legyen. Belső csöndben lenni, mint egy pár napos újszülött, ez való nekünk.

(Lejegyezte és szerkesztette Dolinszky Miklós)

(1)

*„Ne a hangot akard megismerni,
hanem azt tudd, aki hall!”*

(Kaushataki-upanisád)

Dolinszky Miklós

A JELENLÉT 17

VISSZANYERÉSE.

ÖT KLAUZULA

DUKAYHOZ

A modern nyugati esztétikát a már kész mű érdekli. Innen nézve az alkotás maga semleges és természetből fogva adott műveltségnek látszik, amellyel külön nem kell elszámolni.

A modern észjárás teleológiája az alkotás műveletét hallgatólag bekalkulálja a művészetekről való beszédbe, így az elemzés magától értetődően a kész műre irányul. Holott az alkotás indítékai nem hozhatók közös nevezőre, minden egyes alkotó szándékának egyszeri forrása, minden keletkezésnek külön története van. Az életmű, amelyet a kívülálló többé-kevésbé egyenletes szövetként érzékel, a szerző szemszögéből: heurisztikus alkalmak sora – eseményeké, melyek nem is nagy túlzással mintha mindig először történtek volna meg, és amelyeknek végeredménye csak vonakodva áll be a műalkotások pantheonjába.

Egy olyan művészetben, amely az időbelinek nem tulajdonít fontos szerepet, a végeredmék csak melléktermék lehet. A modern látásmód viszont az alakból indul ki, nem hagyva figyelmet arra, hogy az alakot erők hozzák létre. Ha a művészetben a műalkotás lenne a legfontosabb, akkor a művészet tisztán munka, az alak előállításának volna. Az alkotás lényege azonban nem a munka, hanem a játék az önvalóval. Az alkotó mindenekelőtt önmagán dolgozik, és a látható műalkotás ennek csak tanúja. A kézzelfogható műalkotás mintája a finomanyagon végzett munkálkodás eredménye. Ez a mű a hindu hagyomány szerint a szerző halála után valóban fennmarad a kozmosz finomanyagában (akasa). És voltaképp a nyugati művész halhatatlanság-ideája sem egyéb, mint e finomanyag örökkévalóságának akaratlan metaforája. A kézzelfogható végeredmény fetisizálása a modern nyugati civilizációban az alkotónak pontosan ezzel a tényleges, belső aktivitásával nem számol el, s ekként jól tükrözi a modernitás nekrofil természetét, a modernitásban rejlő embertelen hányadot.

Dukay Barnabás azon mai kevesek közé tartozik, akik nem hajlandók magukévá tenni a modernitás finalizmusát, és a művészi szándékot előbbre helyezi annak végeredményénél. Ennélfogva a végeredményre nem mint pusztá tárgyra, hanem mint egy tett következményére tekint. Amit szándéknak nevezek, az voltaképp nem más, mint annak az energiának a minősége, melyből a mű készül, de amely voltaképp a szerző létminőségéről vall. Dukay

számára a zeneszerzés: cselekvés, normatív művelet. Innen nézve a kérdés nem úgy szól: „milyen az a zene, ami megszületett?“, hanem így: „mi az, amit a szerző a komponálással valójában tesz?“ A cselekvést mozgató erők spirituális minősége a tét: a hely, *ahonnan* beszélek, fontosabb, mint az,

18 hogy *mit*; hogy milyen választások horizontját jelöli ki a kérdés, az fontosabb, mint a tényleges válasz. A rá jellemző radikalitással Dukay egészen odáig hajlandó elmenni, hogy két, külsőre tökéletesen egyforma műalkotás közül az egyik építő, a másik viszont pusztító erőket hordozhat.

Ez nem más, mint a művészet etikai szemlélete, egy alanyiség hirdetése, mely a modern szakmaiság személytelenségével összeegyeztethetetlen. „Számomra az úgynevezett szakmaiság illúzió, hamis vízió. Sok részletet kitűnően megközelít, ám a lényegyet elfedi“, vallja Dukay.¹ A szakmai beszédet arról lehet rögtön megismerni, hogy a dolog mikéntjéről való beszédet nem csatolja vissza magához a dologhoz, így a zene alapanyaga, mely eredetileg eszköz volt, most célnak tűnik föl, miközben az eredeti célról a szakma hallgat. A létrehívó erők minősége feloldódik a késztermékben, és innen nézve a művek és a művészet egész áthistorizálása végső soron nem egyéb, mint az energia elszekularizálása. Ez a látásmód nem tud mit kezdeni egy olyan értékeléssel, amelyben szembefordulhat egymással a szakmai és az etikai szempont. Dukayt viszont nem téveszti meg a zenetörténeti kánon. „Kiderül nagyon nagyra tartott szerzőkről, hogy rossz energiák vannak a zenéjükben – állítja Dukay. – Pusztító energiák. ... Ez a kérdés: mi az, ami az emberi energiarendszert egyensúlyba hozza és életszerűen stimulálja, és mi az, ami a halál irányába löki? Ezek az energiák benne vannak a zenében. Mindegy, hogy ki van kiírva. Hogy az Ockeghem vagy a Rachmaninov.“² Ez az álláspont a középkori céhvilág értelmezéséhez áll közel, amelyben a mesterség művelése iniciatorikus jellegű volt, vagyis nem szakadt le az önmegismerés műveletéről. Megkerülhetetlen, hogy a szerző, miközben művével állít valamit, egyúttal önmaga létminőségéről is valljon; ennél fogva a zene elsődlegesen nem zenei kérdés, sőt zenei, vagyis szakmai kérdés egyáltalán nincs is. Az embernek nincs módja különböző energiákat használni életéhez és művéhez, így a szakmai kérdések rendre elmaszkírozott etikai kérdésekként lepleződnek le. Dukay számára még az 1600 körüli mély korszakhatár sem két, pusztán eltérő stílusú zenét, hanem két különböző és etikailag korántsem egyenrangú tudatállapotot és azokból fakadó két, eltérő energiaminőséget választ el egymástól: a polifón zene ott szólal meg, ahol a szerző kilépett a testi érzékelés síkjáról, maga mögött hagyva az ahhoz tartozó érzelmek zónáját is; a határ innenső oldalán pedig már a testbe zuhant ember zenéje szól, akinek állapota már abból lemérhető, hogy azt egy fejlődés eredményeként dicsőíti.

(2)

A magyarországi kritika mondanivalója Dukay zenéjéről körülbelül annyi, hogy kifejezésmentes. Ez a nagyszabású fölismerés engedelmesen vándorol kritikáról kritikára, követhetővé téve e kritikusok munkamódszerét.

És akárhogy is, ebből a kijelentésből nem lehet baj! Elvégre a kifejezés-esztétika évszázados hagyományának megszakítása, az érzelmi kifejezés kiiktatása a második világháború utáni egész neoavantgárd krédója volt. Ez tehát egy ordenáré közhely, amely semmit nem mond arról, ami Dukay zenéjét azzá teszi, ami. Ha csak egyetlen lépéssel továbbmegyünk, azt tapasztalhatjuk, hogy e zenében a kifejezésihiány forrása valójában egy különös közeghiány, az, hogy ennek a zenének nincsen tere vagy aurája, melyből kibomlik, nincsen játékban valami más is alatta vagy fölötte, nem az idő hordalékából, hanem csakis önnön hangjaiból táplálkozik. És mivel nincs, amivel súrlódjon, a kifejezésmentesség Dukay számára mindenekelőtt *maradéktalan* kifejezésmentesség. Márpedig mindig is a maradék – a princípium és a praxis közötti senkiföldje – az, ahol egyáltalán valami megtörténhet; így hát a maradéktalanság vákuuma elszippantja a levegőt a zene lehetséges időbeli történései elől.

Hogy az érzelmi kifejezés valami elsődleges és természetes, az modernista legenda. Ahol kifejezés van, ott már van valami, amit a zene kifejez, vagyis a kifejezés eszméje eleve egy, már tárgyiasult és reflektált viszonyra épít. Ha tehát a zene az érzelmek szintjén rendezkedik be, akkor elárulja magáról, hogy már nem képes különbséget tenni az ember szellemi állapotai között. Az érzelmi kifejezés az embert önnön mulandó részéhez köti, és ameddig csupán kifejezzük magunkat, addig szellemi értelemben maradunk ott, ahol voltunk. Mozdulatlanul hagyja a belső magot, ahonnan igazi életünk források, amely azonban nem a modern élettan, hanem a Jézus, Pál, Meister Eckhart és Keresztes Szent János szavainak értelmében vett szellemi élet. Az emotio így valójában pusztán felszíni mozgás, amely a modern tapasztalat duális alapszerkezetét nem érinti. Dukay látomásából viszont eltűnik minden duális: nincsen esszencia, amihez képest valami más akcidencia lehetne; nincsen valami, ami kifejezésre vár, amihez képest valami más a kifejezés eszközének látszódnatna; nincsen hagyomány, mely a zenét egy hierarchia részévé tenné; végül tulajdonképpen nincsen birtokolható mű, ezért nincsen szerző sem.

A dialektikától való maradéktalan elszakadás egyúttal elszakadás a modern nyugati zene logosz-központúságától is. A Dukay-zene könyörtelenül fölszámol önmagán mindent, ami állíthat és kijelenthet valamit, és mindent, amiről állítható és kijelenthető valami. Fölszámol minden kiszögellést, amelyben meg lehetne kapaszkodni, és amelynek révén ezt a zenét más

zenékhez hozzá lehetne kapcsolni, hogy ezzel a kapcsolódással önmaga azonoságát biztosítsa. Ez a zene semmiféle azonosíthatóságnak és közvetíthetőségnek nem hagy teret, mert ami azonosítható, az hagyományozható is, a hagyomány pedig azt, amit hagyományoz, elkerülhetetlenül tárgygyá teszi pusztán azáltal, hogy értelmezi, vagyis korlátozza. Ez a zene nem kíván azonos lenni önmagával még azon az áron sem, hogy azonosíthatóságával együtt önmagát is fölszámolja. Ennek az áldozati mozdulatnak a mélyén az a meggyőződés munkál, hogy ha valaminek nevet adunk, akkor éppen megfosztjuk azonoságától. Ez a zene nem akar „valami” lenni, mert akkor elkerülhetetlenül le kellene mondania valami másról. Ehelyett név nélküli létezésre vágyik a teljesség ölén, ahol minden és semmi még egy. Olyan *túl* ez, amelynek nincsen *innen*je. Az azonosíthatósággal viszonylagosság jár, és az azonosíthatóság elutasítása egyúttal a művészet logoszalapú megközelítésének elutasítása is.

Dukay zenéje tehát az érzelmi kifejezéssel együtt az értelmi megközelítést is elutasítja. Ami „megközelítés”, az már értelmi és másodlagos. Benne van a modern zenehallgatás távolságtartása, félelme a zene primordiális hatásával való találkozástól. Valójában nem is megközelíteni kell, hanem azonosulni vele és feloldódni benne. Középút nincs: aki a maradéktalan azonosulásnak ellenáll, annak számára csak a maradéktalan elutasítás marad – a kritikai visszhang pontosan ezt mutatja. Az azonosulásnak ebben a szelíd kényszerében keresném a forrását e zene terapeutikus erejének is, amely csodálatos gyógyír a modernista dualizmus pusztító kórjára, és amelyhez hasonlóval egyetlen kortárs zenében sem találkoztam, csakis a zenetörténeti múlt legnagyobbjainál. Ennek a zenének a terapeutikus ereje nem testi és nem lelki, hanem pusztán abban van, hogy kivezeti hallgatóját a kettősségek világából, a logosz világából, arra a helyre vezetve őt, ahol nincsenek már értékek és egyéni vélemények, nincsenek ellentétek, nincsenek kérdések és válaszok, hanem csak a szavakkal kimondhatatlan egyértelműség nyelv előtti és nyelv utáni világa.

(3)

Mivel hallgatóját Dukay megfosztja minden értelmi támasztól és magára hagyja a zenével, intellektuális kapaszkodó gyanánt egyedül a darab címe marad. Meg is próbálnak kapaszkodni, de hiába. Dukay címzései fennakadnak az értelmi megközelítés hálóján. És sok kritikus inkább nyílt színi csődöt jelent, mint hogy fölvállalja egy újabb lépés kockázatát. Csak mozdulni ne kelljen! Ebből a távlatból nézve azután a kritikus vagy ironiát sejt a címekben, vagy egyszerűen „semmitmondónak” bélyegzi azokat.³ Ez az értetlenség és mozdíthatatlanság szomorúan mutatja a kortárs magyar zeneszerzőnek és közönségének esélyét arra, hogy segítséget kapjon a kritikát azzal, hogy utóbbi

a kortárs műveket belevarrja a hagyományok szövédékebe. Holott szerény tájékozottsággal is felismerhető, hogy például a *Lebegő pára a mélység színén* cím csaknem szó szerint idézi a Teremtés könyvének második mondatát; hogy *A kútnál* című három parafrázis első tételének fölirat (*Találkozás egy asszonnyal*) feltehetően evangéliumi utalás a számáriai asszony történetére, vagy hogy ugyane ciklus második tétele, *Az Őshomály követe* Csuang-ce és a Tao te king szavára hivatkozik. Ezek csak a nyilvánvaló, közhelyes példák. Tovább is mehetünk: a *Hallomások a fényről és a szeretetről* valójában Keresztes Szent János könyvecskéjének (habár nem szerzői) címét parafrazeálja: *Dichos de luz y amor* – Mondások a fényről és a szeretetről. (Különös, hogy a *Bardo tödöl*, azaz a *Tibeti halottaskönyv* címe szó szerint „hallomás”-nak nevezi „a halál utáni síkokról való” megszabadulás módját; a szó egyik esetben sem bizonytalan ismeretet, ellenkezőleg, a belső hallás bizonyosságát, a tudás megszerzésének misztikus útját jelenti.) Az *Égő sóvárgás* cím szintén közvetlenül merít Juan de la Cruz verseinek és ezeken keresztül az *Énekek éneké*-nek költői szókincséből és az annak alapjául szolgáló transzcendens erotikából. A *Láttam Uramat a szívem szemével* al-Halládsz egy konkrét szövegére hivatkozik, de általában is hivatkozik az iszlám misztikus költészet szóvilágára; a szúfi költészetben a szív az intuíciót, a belső látást jelenti. Az iszlámra utaló másik cím hangszeres motettáé: *Megismertem Uramat Urammal*, mely az előzőhöz hasonlóan a megismerés tárgyának és alanyának esszenciális azonosságára utal, és a misztika kortalan gondolatát fejezi ki, mely közös a hinduista advaita filozófiában, a szúfizmusban vagy a nyugati keresztény középkorban. A fuvola-szólószónata új címe (*A kő lobogó lángja*) meglehetősen egyértelműen utal az alkímia szimbolikus műveletére, a *lapis* tűz általi megtisztítására. Számos cím mondja ki a négy világalkotó elem valamelyikét (*Fölizzás a tüzekben*, *A kútnál – áradó vizek idején*, *A rejtőző Földhöz, ... mint sziklák között a szél*) vagy kozmikus entitások nevét (*A lenyugvó Naphoz*, *A változó Holdhoz*, *A csillagok egy Hold nélküli éjszakán*), hogy a társadalom és kultúra viszonylagosságának, az egész emberi világnak semmiségére figyelmeztessen a lét léptékének távlatában.

Vannak olyan címek, amelyek a darabban megzenésített szöveget parafrazeálják (mint a *Harmat csillogása az elmosódó lábnyomokban* a Jeremiás-szöveget), de olyan esetek is, ahol cím és megkomponált szöveg nem vonatkoznak egymásra, mint például a már említett *Lebegő pára a mélység színén* különböző változatai, melyeknek címe a Tórából, szövege viszont részben a János-evangéliumból, részben a Jelenések Könyvéből származik; igaz, egy másik, szövegtelen darab esetében ugyanaz a Jelenések-beli idézet – ... *hogy idő nem lesz többé* – már szintén címmé vált. Cím és alcím között tiszta

viszonyok vannak: míg a tulajdonképpeni címek a szellemi fogantatást jelölik, az alcímek a zenéhez közelebb lépve műfaji meghatározásokat tartalmazhatnak.

22 (4)

Vannak, akik nem tudják mire vélni a szakadékot, amely Dukay komponált darabjai és improvizációi között húzódik. Valóban, a két terület közötti átjáró Dukay művészi gyakorlatában hermetikusan le van zárva. (Az egyes hangok között helyenként felkínált opcióknak nincs közük rögtönzéshez.) Lát-szólagos ellentmondás, hogy amíg a műalkotás hagyományos képzele elveszíti jelentőségét Dukaynál, addig az írásosság jelentősége megnő. Dukay számára az írásosság a punctum saliens, ahonnan a szerző a gyakorlattól elrugaszkodhat, vagyis kiléphet a zenetörténeti hagyományok folyamából, egyszerűbben szólva: az időből. Két, merőben külön út az időtlenség felé, melyek közül az írásosság a zene anyagától független, magasabb inspiráció számára van fenntartva. Ebből fakad, hogy Dukay csakis olyan zenét tart lejegyzésre érdemesnek, melyet improvizáció útján nem lehetne létrehozni. Valóban, Dukay szabad zenélését hallgatva mintha mindazt „visszanyernénk”, amit a komponált darabok „elvettek”: ez a zenélés mindenestül nyelvként használja a huszadik század klasszikus és jazz-idiómáit, csupa elemi sodrású gesztus, csupa beszéd és érzelem, vagyis valósággal tobzódik mindabban, amit a lejegyzett művek aszketikusan elvetnek. A kánonikus szerkesztés vagy a számszimbolika: Dukaynak a középkor és a reneszánsz vokálpolyfóniájából átvett kompozíciós eljárásai nem a praxis, hanem spekuláció szülöttei. Csakhogy történeti élőhelyükön ezek az elvont és magasrendű kompozíciós eljárások egyrészt sokszor populáris vagy népi eredetű alapanyagból készültek, másrészt háttérükben ott állt a rögtönzött ellenpont évszázados gyakorlata. Dukay darabjai viszont semmilyen zenei gyakorlatban nem gyökereznek. Ebből a szempontból érthetőnek tűnik egy kritikusának megfigyelése arról, hogy Dukay műveinek forrása „nem valamilyen zeneiség, hanem egy mély spiritualitás”⁴, vagyis valami, ami nem „sajátosan zenei” – ilyesmi, amint már tudjuk, Dukay számára egyáltalán nem is létezik. Hogy a kritika egyfelől eljut a spiritualitás jelenlétének fölismeréséig, másfelől ugyanezt a spiritualitást elítélő szövegkörnyezetbe helyezi, az pontosan tükrözi a modern ember meghasadt állapotát, aki tudásának jellegével zárja el útját ugyane tudás voltaképpeni tárgya felé.

(5)

A kortárs zene mai válsága mindenekelőtt az időhöz való viszony válsága. A múlthoz való viszony minden elképzelhető módját kimerítettük, ám ez önmagában még nem mutatja meg a továbblépés irányát. Vagyis se hátra, sem előre nem tudunk menni: visszafelé nem lehet, előre nem merünk. Az újdonság

kultuszát mindeddig a hagyomány tartotta fogva, mert a hagyomány volt a mérték, amihez képest valami újnak tűnhetett. Most már nem lehet többé újnak lenni, mert maga az újdonság fogalma került válságba. Ám ugyanakkor megnyílt a lehetőség az új viszonylagosságából kilépni. Mégis, többnyire hiányzik a fölismerés, és legtöbbször továbbra is az ezerszer 23 lerágott csontok zenéjét halljuk. Dukay más. Ő fölismerte, hogy ameddig egy zene egy másik zenére alapozza magát, addig nincs továbblépés. „Nem a zenét kell tanulmányozni ahhoz, hogy az embernek zenei gondolatai legyenek, hanem egy világszemléletet kell kialakítani, és abból talán majd hangok is születnek. Ha akarnak. Ha egyik zenéből születik a másik, az csak önkifejezésre jó, arra is csak egy bizonyos pontig.”⁵ Ha pedig a zene már nem egy másik zenéből ered, akkor kilép az időből, és akkor tulajdonképpen pontosan az újdonság eredeti eszméjéhez jutunk, amely a vízszintesen haladó időt egy függőleges pillantással kereszteteli. Valójában mindig akkor leszünk újak, ha újdonság helyett jelenlétre törekszünk.

Új Forrás 2014/8 – Dolinszky Miklós: A jelenlét visszanyerése. Öt klauzula Dukayhoz

¹ Dukay Barnabás: „Szemben a leáldozó Nappal”. Szerk. és lej. Szegedi-Szabó Béla. *Új Forrás* 2013/5: 3-15.

² Dolinszky Miklós: *Időrengés. Kilenc muzsikás, tíz vallomás*. Budapest: Osiris, 2004, 83-104.

³ Lásd Várkonyi Tamás: „Levegőtlen magaslatok”, http://hvg.hu/gramofon_zm/20081018_dukay_millenaris_kritika_kortars_zene

⁴ Lásd 3. jegyzet.

⁵ Szitha Tünde: „Ars és techné – enciklopedikus tudás és korszellem. Beszélgetés Dukay Barnabás zeneszerzővel”, *Új Forrás* 2014/5: 6-21.

Sosem éreztem feladatomnak, hogy úgynevezett költészeti ügyekben bárkinek tanácsokat osztogassak. Isten mentsen tőle. És hát, hogy is mondjam, saját magammal is épp elég bajom van – többek között – költőileg. Ezek után az,

24 Győrfy Ákos

ŐK NÉGYEN

hogy én egy írótaborban (már ez is micsoda egy kifejezés) valamiféle szemináriumot tartsak, nos, elég hátborzongatónak tűnt. Mint ahogy korábbi, ezirányú tapasztalataim

is csak ezt a hátborzongást erősítették bennem. A fenti bárgyú gondolatmenetemre aztán jócskán rácăfolt az idei, sorrendben hatodik Vének Alkotótábor. Mert egyszer csak az történt, hogy ültünk egy hatalmas tölgyfa alatt öten, négy fiatal és egy már nem annyira fiatal költő, a négy fiatal felolvasta a verseit, az egy nem annyira fiatal pedig folyamatosan csodálkozott, csodálkozott és olykor meg is rendült azon, hogy mennyire érett és szinte kész verseket hall. Sosem gondoltam volna például, hogy egy igazi focistától (Nagy Dániel), aki ráadásul még nem is nagyon publikált sehol, ilyen sorokat fogok olvasni: „Egy svéd rövidáru boltban szeretnék venni néhány méter cérnát, készpénzzel fizetni, és szokni a skandináv csöndet.” Vagy az „ügyvédbojtár” Bende Tamás visszafogott, intim, de ezzel együtt mégis feszes és nyugtalanító versei. Vagy Horváth Veronika sajátos magánmitológiát építő szövegei, ahol a különféle népi rigmusok, mondókák szépen megférnek az olykor drámai képekkel. És végül, de persze nem utolsó sorban Sebestyén Ádám, akinek fojtott, abszurdba hajló, csendes szövegei valahogy mindig megnyugtattak.

Mondanom sem kell, hogy amit talán adni tudtam nekik, azt ők négyen busásan viszonozták. Én kaptam többet, amiért hálás vagyok nekik.

Zuhogott az eső, ültünk egy fedett színpadon, és egy angyalról vitakoztunk. Egy angyal szükségességéről a versben. Akkor ott, nézve őket, volt néhány pillanat, amikor minden a helyére került a világban. Azóta már semmi sincs a helyén, de ők négyen, azt hiszem, képesek olyan pillanatok beállítására a verseikben, hogy újra reménykedni kezdhetünk.

NEM FORDULSZ VISSZA

Néha félálomban újra látom, ahogy a napba nézel és elmosolyodsz.
Minden veszteség felmorzsolódik egyszer,
majd megbújik a lábujjak között, és sebesre dörzsöli a bőrt.

Nem felejttem el, hogy valamikor befogadtad a bennem nyüszítő állatot,
amely éjjelente szétnyílt gerinccel járta az árteret,
ahol fájós lábú apák szánkón húzták szeretetre éhes gyermekeiket.

Sosem mesélem el, hogy mit tettél velem, bár jogod volna tudni,
mióta nem láttalak, hányszor gondoltam arra, hogy meghalok.
Minderről azonban tényleg nem beszélhetek.

Lehunyt szemmel a fogkefe után nyúlsz, leülsz a kád szélére,
és összerezzen sz a hideg érintésétől. Aztán felöltözöl,
mondasz valamit, amit hosszú időbe telik megértenem.

Nem fordulsz vissza, amikor távozol.

Az ajtóhoz lapulok és lélegzetvisszafojtva számolom,
hány emelettel lejjebb szűnnek meg lépteid.

26 VISSZAALSZOM MÉGIS

A hajnal közeledtével a félelem. Akár egy legelő szarvas,
amely egy reccsenő faágban felismeri közelgő halálát.
Az ártérben élő éjszakai állatok neszezése megrémiszt.

A világossággal több tonnás munkagépek érkeznek.
Acél ütődik betonhoz, csikorog a fém, a töltésből kihasítanak egy darabot.
A jajveszékelés áthallatszik a bezárt ablakokon.

A másik oldalra fordulok, és résnyire nyitom a szemem.
Nyilvánvalóvá válik, hogy fekszik mellettem valaki.
Percekbe telik, mire felismerlek. Ettől valamelyest megnyugszom.
Egyre nehezebb megszoknom az ölelést.

Szeretsz, de ez nem azt jelenti, hogy mindez mégis elviselhető.

Elképzelem, hogy csonkolt lábú őzekről, varratokról,
és belső pusztulásról mesélek neked. Megfogadom,
ha felébresz, reggelit készítek, és megkérlek, maradj.

A kiszolgáltatottságról csak összefüggéseiben tudok beszélni.

Szétnyílnak a függönyök, és a szomszéd ház ablakai hirtelen megrepednek.

óvodámban a jelem gyertya volt.
egyszer kitaláltam, hogy sosem felejttem el.
sosem felejttem el, hogy egyszer kitaláltam.
vannak más jelek is. vésett betűk.
kő kövön. fű nem marad – ők a fű. amit ettek. legelték
valahol franciaországban,
egy töltésoldalon. örök élet füve.

a fiút már óvodában
szegénygyuríknak
hívtam, mert tudtam jól, hogy ez a neve.
amikor még nem legelt füvet, körtét evett. vackort.
ezt képzelem.
és gyönyörűen füttyölt. ezt tudom.
ő a nyom. kicsit balra, a szív oldalára húz. áll zakóban,
jó fészülten a nővérei mellett. ez az egyetlen kép
maradt. nincs ember, aki nálam jobban emlékezne rá:
újra és újra kitalálom.
a fotó a nappaliban állt. oka: szülői parancs.
a lányok, a lányok, földi boszorkányok maguk akartak
lencse elé állni. nélküle.
szegénygyurink.
ő a büntudat. öreganyám meg nem szűnő büntudata.
az öröklött büntudatom. néz tizenhét évesen,
szelíden. mosolyog.
nem pihen.
nem alkuszik.

SZENVEDŐ SZERKEZET

28 Gályák lebegnek fehér párán. Olyan a nap, mint a hold. Kiskomárom, Nagykomárom távoliak, mintha nem is kötné őket össze a folyó. Nincsen rév.

Köd van.

Nagyapám ma álmos. Betakarom a lábát. Előbb a papucsot vesszük le, kilép belőle, *bal lábat a jobb után, balt a jobb után*. Lábujjaival tolja le. Nehéz. Lehajol, kitapogatja a szürke mamuszt, katonás párhuzamba rendezi. Felegyenesedik. Megpihen. Párnát igazgat, lejjebb csúszik a kanapén, ki az időből. Fél kézzel támaszt, hajlított térdel oldalra dől. Bebugyolálom elfagyott lábait. Mint a kő. Túrni kell. Eltűntetni, gyömöszölni, ne lógjon ki semmi, úgy csinálni, ahogyan kell, ahogyan a lavórt is le kell hozni a padlásról teregetés után, ne kelljen feleslegesen felmenni érte, ahogy a képeknek is úgy kell állni a polcon, ahogy oda lettek rakva, szenvedő szerkezetben, középen öreganyám, mellette a húga meg a szegénygyurink. Mindennek megvan a maga rendje. A halálnak is.

Nem oszlik a köd.

Nagyapám ül az ágyon, számokat ír egy papirosra, hogy aszongya, egy, kilenc, három, hét, hetvenhét, hétszázhetvenhét, kilencvenkilenc, akkor az annyi mint. Megolvassa, írja sorba, egymás alá, a papír hátoldalára, sarkába, szélére, az asztalra is. Mit írsz, mit írsz, hát számokat, kisleányom, számokat. Mit jelentenek? Hát számokat. A számok azok számok. Annyi, amennyi. Kérlelhetetlen válasz ez, súlyos, mint az ágy végén lógó fekete, lyukas korongok, amikkel a törött lábat húzzák majd két hét múlva, combnyaktörés után.

Sűrűsödik a köd.

Falubeliek lépnek elő, halottak ülnek ágya szélére. Beszélget. Látogatja apja-anyja, megbolondult nővérei. Eltűnik a nap. Gödrök maradnak, megásandók. Temetni kell. Lábak, kezek, arcok nem lóghatnak ki. Parancs. Ez volt a parancs.

Szálljon fel a köd!

Süss fel nap! Ne hagyd, hogy megfagyjunk kertjeid alatt!

ŐRLÁNGON

Valami odaragadt
ablakodra.
És próbálsz sú-
rolni, lekaparni,
de nem jön le.
Meggérsz,
hogy segítsék né-
hány
őrlágon hagyott
mondattal.

Nagy Dániel 29

Eszembe jut, hogy talán
próbáld meg szemeddel átmosni
az ablakot, úgy, ahogy már engem is
annyiszor megtisztítottál.

És én, mint kontinensek
közé szorult tenger, hagyom,
hogy mindez megtörténjen.

SKANDINÁV CSÖND

Egy svéd rövidáru boltban
szeretnék venni néhány méter cénát,
készpénzzel fizetni,
és szokni a skandináv csöndet.

Majd átmenni a szomszéd kötőelem boltba,
kioldani hajlataimból a vastag titkokat,
melyeket csak egy évszak képes
az emberre hordani.

És hazafelé,
elszózott tengerek partján elmondani:
ismerem az artériát elszorító
tehetetlen súlyokat.

30 SZLÁV VEZETÉKNEVEK

Akkor még
a szláv vezetékevek
miatt jártam a temetőbe.

Gyűjtöttem neked,
hogy, mire a Visztulához érünk,
hibátlanul ejtsd a krakkói pék nevét.

Aztán hazafelé egy távolsági busz
kapaszkodóját szorítottuk,
pedig egymást kellett volna.

Most hallgatom a begyakorolt csendet,
és nézem az ég büfésszagú csatlósait,
hogyan menekülnek.

Szél fúj a szeméttelp felől,
visszahozza a lakóházak és utcák
szent tereiből kitagadott rothadást.

Menekülő háziállatok
látogatják naponta a folyópartot.
Csöndből nyíló tekintetükben
tűzokádó szilveszteréjszakák,
vasrudak, örökösen
forgó kerekek széteső emlékei.

Nincs erő átjutni a túlpart
meredek homlokán. A ráncba merevedő
gyökerek elutasítanak. Nincs erő

kiűzni a fehér ruhákba
oltott füst- és szemétszagot:
védekezni kényszerülsz.

ŐSZNAP

Idő van.

32

Hamis levelek színeváltozásának ideje.
Hajnali mínuszokban a ködette fák közt
bujkálnak a rigók. Korai ébredést követő
vacogó várakozás az erkélyen: megmarkolni
a korlátot, majd lecsipegetni a tenyérre
ragadt festékdarabokat.

Látni lehet a régi lakást, az ablakot
a harmadikon, erről az erkélyről pont
odalátni, egy üres játszótér, néhány utca,
s máris ott a földszínű betonarabokból
kirkott négyemeletes. Erőtlenné szelődült
napsugarakat gyűjtenek a tócsák. A sok
kihullott hajszál már megint eltömítette a lefolyót.
Lassan előmerészkednek a lakótelepi emberek:
munkába sietők, elszánt kutyasétáltatók. Jó, hogy
van erkély, és jó, hogy a lábtörlő elválasztja a meztelen
talpakat a hideg cementtől. A kanapé domborulatain,
a szőnyeg bolyhai közt fehérülő körömdarabok.
Egy pillantás az órára, a teából felcsapó gőzcsíkokra.
Egy magát elsőként megadó falevél kimért zuhanása.
Időben vagyunk.

VACSORAMARADÉK

Nem tud mit kezdeni
a fogai közé ragadt haldarabokkal.
Érinthetőnek tűnő tenger hullámszik
a képernyőn, félelmetes köröket
rónak az emésztő cápák.
Megérezve az évszakváltást
elhullatták fehér sertéiket a fogkefék.
Végül mégsem jött el. Vacsoravendég
nélkül szárad fel a kiöntött bor.
Ül egy fotelben, nyelve a fogak sűrűjében
kutat, csúszik esetlenül. Mered az áttetsző
tömeget hasító görbe uszonyokra,
szálkák közt duruzsoló legyeket hallgat.
A szörfdeszka sosem fog partot érni.

Irodalomhoz értő ismerőseim társaságában vagyok.

El akarom mondani nekik, milyen nagyszerű verseket kaptam egy költőnőtől, Lázár Júliától. A három verset, melyekről beszélni akarok (*CAMERA OBS-CURA, NAVIGARE NECESSE EST, TAVASZ*), monitoron olvastam, pedig az nem az igazi. Azt is el akarom

Szűcs Balázs Péter 33

HÁROM VERS

mondani az ismerőseimnek, hogy a költőnő egy verseskötetét (*Az ismeretlen*) már korábban olvastam: igen jó könyv volt, kitűnő, eredeti és erőteljes versek voltak benne; s azt is el szeretném mondani, hogy Lázár Júlia jeles műfordító is: igen fontos könyveket fordított magyarra (példának okáért Sylvia Plath *Naplóit*), több fordítását olvastam is, s hálás vagyok neki ezekért a fordításokért. (Ki becsüli meg a műfordítókat, most komolyan?) De most mégis leginkább ezért a három versért vagyok hálás, mert bár monitoron olvasni nem az igazi, ezek a versek így is megérintettek.

Szóval ezt mind el akarom mondani az ismerőseimnek, de csak odáig jutok, hogy „egy költőnő”, s máris a szavamba vágna. Nem engedik, hogy folytassam, mert nem szeretik, jobban mondvá: nem tűrik a „költőnő” kifejezést – azt mondják, nem értik, miért kellene megkülönböztetni a szerzőket nemek szerint, mikor a versírás, a költészet a lényeg, s nem a nemek.

Ezért nem tudom elmondani nekik, amit szeretnék.

CAMERA OBSCURA

fehér papír a fehér arc helyén.
melyik az igazi? keresem.
forróság önt el, hegyoldalra látok,
kecskék között *camera obscura*.
a fotós helye ott rögzül a tájban,
ahol a nő áll csupaszon, kalapban.
táncol a sziklán, mintha mi se fájna.
mintha felnőni vénen se akarna.
a fotósnak pózol, akit a látvány,
vagy a nő ígéz, mindkettő, a szakma,
vagy semmi nem ígézi, csak a vágy,
hogy ne hagyja még cserben az idő.

hogy mondjam el? rejtik a csillagok.
 virágok kelyhe és tücsökgzene.
 nem érted, én sem, mégis hogy lehet
 vége, amikor nem volt kezdete.
 elmaradtak a közös reggelek,
 napok és esték, apró teendők,
 nem nevelhettünk együtt gyereket,
 tapintatosan hallgattunk a múlttól.
 csitul a láz vagy fölszökik megint,
 nem érted? én sem. ez csak porhüvely,
 burka a gyönyörnek és fájdalomnak,
 önmagában sok és nagyon kevés.

és folytatom, mert nem érted és én sem,
 megvan a helyünk, oda tartozunk,
 a szeretteink, a házunk, kutyánk,
 adósságok és sürgető idő,
 van múltunk, és alig maradt jövőnk,
 honnan a késő, nem várt szerelem?
 a lehetetlent hogy lehet megélni?
 honnan a görcs az agyban, ami nem
 enged ki, és a végső pillanatban,
 abban a repedt, utolsó tükörben
 hiába látjuk tisztán, kik vagyunk.

a vers talán segít. varázsszavak
 simítják a homlokod, a kezem
 messze van. perzsel a nap,
 a forró bőrt lehűteni nehéz.
 nem érted, én sem, mi a feladat,
 országnyi szennyel bírni hogy lehet?
 csontig hatol a fény, fertőtlenít,
 az agy kicsi szürke sejtjeiben
 nem vág rendet, érik a lázadás,
 a dac megint, nem számít semmi más,
 se megszokás, se törvény, se vagyon,
 élni nem kell. szeretni csak nagyon.

36 TAVASZ

most úgy önt el a napi szenny
virágzó birsfaág
hogy már a számnál bugyborog
nefelejcs, tulipán
tudom, hogy csapkodni tilos
zsálya, bazsalikom
a lábam zsombékot keres
kapor, levendula
az agy fényre emlékezik
egy felhőarc, borús
elér-e hozzám az a kéz
vagy tigrisliliom
mélyebbre süllyeszt vagy kihúz
akácfán a rigó
a földdel együtt mozdulunk
harsogó trombiták
haragvó istenek, ne még
a fűben patanyom
őt akkor sem, őt nem hagyom
erős, vén körtefa

Geraszimov Európa egyik legrégebbi demokráciájában született egy szegény bevándorló család legkisebb gyermekeként. Helyes fiú volt, picit túlmozgásos, hiperaktív, nehezen kezelhető, az iskolában lassan tanult, gyorsan felejtett. Tizenhat évesen

lopásért fiatalkorúak börtönébe került, miután kiszabadult, ugyanott folytatta, ahol abbahagyta. Problémák otthon, az iskolában, rendőrségi, szabálysértési ügyek, majd egy utcai szóváltást követően késsel hátba szúrt egy török gyümölcsárust, akit akkor látott életében először. Ő börtönbe került, a törököt leszázalékolták, a bíróság hatezer euró kártérítést ítélt meg neki.

Garaczi László 37

GENYA

Geraszimovot (becézve: Genyát), illetve az ügyét tanulmányozni kezdte egy humanitárius szervezet, mely fiatalok büntetésére szakosodott. Genya kényszerpályára került, berántotta a bűnözői spirál, ha kijön a szittról, szinte biztos, hogy hamarosan újra visszakerül. Kirajzolható, megjósolható a biztos út a kárhozatba.

Geraszimovot (becézve: Genyát), illetve az ügyét tanulmányozni kezdte egy humanitárius szervezet, mely fiatalok büntetésére szakosodott. Genya kényszerpályára került, berántotta a bűnözői spirál, ha kijön a szittról, szinte biztos, hogy hamarosan újra visszakerül. Kirajzolható, megjósolható a biztos út a kárhozatba.

Az alapítvány úgy döntött, hogy Genyát egy speciális rehabilitációs programban részesítik. Kiemelik a börtönközegből, és egy lakásban helyezik el pszichiáteri felügyelettel. A lakást nem hagyhatja el, csak mikor dolgozni megy és esténként kick-box edzésre, mert Genya régi álma volt, hogy kick-boxoljon. A pszichiáterek szerint a sport segít levezetni Genyában a felhalmozódó feszültséget és fölös energiát. Az egyik legjobb helyi kick-box edzőt szereztek meg számára. Szülinapjára egy hipermodern automata robotporszívót kapott a nevelőtisztjétől, hogy amíg dolgozik vagy edzésen van, az szépen kitakarítson.

Mindezért cserébe csak annyit vártak Genyától, hogy jó útra tér. Látott a kis Genyán az igyekezet, azt nyilatkozta, hogy meg akar változni, és tényleg szorgalmasan járt dolgozni és edzésre. A csodaporszívót féktelen fantáziájával elnevezte Olgának: kedves szórakozásai közé tartozott, hogy az ágyából nézte, amint Olga körbe-körbe járva kiporszívózta a szobát, és mielőtt lemerült volna, megkereste a telepet, a házat, csatlakoztatta magát, hogy másnapra feltöltődjön, és újra tudjon takarítani.

Az alapítvány vezetői úgy látták, biztató a helyzet, Genya megnyugodott és hasznos tagja lehet majd a társadalomnak.

A rehabilitációs program fölkelte a média figyelmét, és az egyik tévécsatorna műsort készített Genyáról. A humanitárius alapítvány jó és hasznos munkát végez, Genya példája más szervezetek számára is mintául szolgálhat. A tévé főműsoridőben számolt be róla, hogy Genyát valószínűleg sikerül megmenteni potom harmincezer euró havi ráfordítással.

A műsort véletlenül megnézte a tolókokcsijából ez a bizonyos török gyümölcsárús is, akit Genya fél évvel azelőtt a nyílt utcán minden különösebb előzetes figyelmeztetés nélkül ledöfött.

38 Genya az ágyon fekvő Olgát instruálja távirányítóval, mosolyogva, kitelt arccal, egészségesen, jókedvűen. Genya sporttáskával a vállán ruganyos léptekkel edzésre siet. Genya jó étvágygal falja a sült csirkét, amit a nevelője vett neki vacsorára.

A török gyümölcsárús, illetve most már rokkantnyugdíjasnak eszébe jutott, hogy még mindig nem kapta meg a hatezer euró kártérítést. És ahogy nézte tovább a tévét, megért benne egy sejtés, hogy azért itt valami nincs teljesen rendben. Mintha lenne itt valami ferdeség, aszimmetria.

Értesítette a rivális tévécsatornát, hogy szívesen hozzájárulna a Genya-féle sikertörténethez a saját, meglehetősen kicsinyes sztorijával. Európának ebben az egyik legrégebbi demokráciájában pillanatok alatt országos botrány kerekedett. A nép fölönt vezetői hamarosan intézkedtek, hogy fizessék ki a török gyümölcsárús-rokkantnyugdíjasnak a pénzét, és Genyát vigyék vissza a börtönbe.

Véget értek a szép idők, véget értek a kick-box edzések, Genya újból a sitten találta magát, még Olgát se vihette magával a cellába. Nem csoda, hogy nehezményezte a bánásmódot, embertelen kísérletezést folytatnak vele, nyilatkozta, és hogy véleményének nyomát adjon, éhségstrájkba kezdett.

Európának ebben a régi demokráciájában ekkor már az összes médiafelület és az összes állampolgár – terepasszisztenstől (utcaseprő) miniszterelnökig (nem tudjuk a nevét) – a kis Genyával volt elfoglalva.

Hosszú vita és egyeztetések után a hatóságok úgy döntöttek, hogy Genyát áthelyezik egy közelebből meg nem nevezett, könnyebb fokozatú intézetbe. A kick-box edzéseket továbbra sem engedélyezték, de magával vihette Olgát, sőt egy üveg bort is beígértek neki hétfőként, ha felfüggeszti az éhségstrájkot.

Így is történt. Ám ekkor egy kicsi, jobboldali párt vezetői arra gondoltak, hogy plusz szavazókat szerezhetnek, ha népszavazást kezdeményeznek a bevándorlók ügyében. Ők maguk, a kicsi párt vezetői is biztosak voltak benne, hogy a népszavazás eredménytelen lesz, minden marad a régiben. Európa legrégebbi demokráciája nem tilthatja ki a bevándorlókat.

Mindenki legnagyobb meglepetésére nem ez történt, a népszavazás úgy döntött, ha csak néhány százalékos többséggel is, hogy szigorítani kell a bevándorlási politikán. Meg kell változtatni a törvényeket, és ennek következtében nemzetközi egyezményeket és szerződéseket kell felbontani egyoldalúan. Ettől viszont Európa sokallt be: első lépésként leállították az Erasmus programot. A diákok többé nem tanulhattak külföldön, külföldi diákok nem jöhettek az országba tanulni, és további retorziók is várhatóak.

Itt tartunk most.

Kérdés, mi a tanulság.

Nem tudjuk. Nincs tanulság. Túl sok a tanulság.

Amit biztosan tudható, hogy forr a világ bús tengere.

És tudunk még egy legutolsó hírről Genyával kapcsolatban, 39
nem is hír, csak egy fekete-fehér fotó a bulvársajtóban: Genya a zár-
kájában spiccesen az ő kis Olgájával játszik, Olga beszorult a priccs alá és
körbe-körbe forogva szívja magába a port.

BEÁLL A JÉG*

Késő ősszel vastag hó alá került
A betonkeményre fagyott,
Gyanús vulkáni por
Az egész kontinensen.
Ez a por tette tönkre a mezei munkát;
És erre a bizonyos poralapra
Épült a korszak a maga
Lidérces tündérműveivel.

És miután a havazás elállt,
Tartós lehűlés következett:
Egyik nap a hőmérő higanyszála
Mínusz tíz fokot mutatott.
Egy hétig mínusz tíz!,
Ismételgette kajánul a sajtó.
Folyt a betakarózás: a fagy beálltával
A nagy hó is jégkéreg alá került.

A fölkelő Nap sugarai végigsimítottak
A kékre fagyott Széchenyi-hegyen,
A csupasz tölgyeken és a zömök adótornyon;
A gyermekvasút és a fogaskerekű
Párhuzamosan futó sínjein.
Az erdő vastag dérbe öltözött.
Dermedt jégkása a járdán és csomós köd.

*

Budapesten sokáig a Duna maradt
Az egyedüli mélyfekete csík,
De most az is befagyni készült.

Menetrendszerű jégtörő hajók
Hasogatták a folyó komótosan beálló,
Kásás vizét, amit most még néha
Föltépett a szél.

41

Aztán egy hétfő hajnalra
Egy álló jég lett az egész folyótükör;
Frissen hízott az éjszaka
Szélcsöndes, hirtelen hidegében.
A jég eleinte engedelmesen hajlott,
Rugalmasan feszült a motorcsónakok
És jégtörő hajók orrának;
Majd elpattant, mint a rigid üveg,
És a járművek biztosan hatoltak előre benne.

Ők ketten, a nagy emberek,
„A Radák” meg „a Tárkány”
Újpest felől hallották, hogyan töri
A jeget a Parti Őrség többi hajója.
A jégtábláknak fölbillent a szélük,
S nem bírván a hajóalj nyomását,
Mély bongással megadták magukat;
Elpattantak, és recsegve törtek darabokra.
A margitszigeti parton viszont látni lehetett,
Hogy néhány ócska ladik
Szélen máris megrekedt.

Radák Zoltán magyar miniszterelnök
És Tárkány Béla budapesti főpolgármester
Tartózkodtak az apró jégtörő hajó fedélzetén.
Leállították a motort. Kéznél volt
A korlát mellé fektetve egy hosszú pózna.
Tárkány átdöfte a hegyes végét a jégen,
És megérezte a part közelében sekély Duna-víz
Szilárd fenekét. Ránehezedett
A pózna tompábbik végére,
S először két kézzel maga felé húzva,
Aztán nyelét a hajó faráig hátranyomva
Próbált úgy tenni, mintha előre
Akarná hajtani az alkotmányt...
És törte, törte, törte a jeget.

Meglódultak megint. A csónak rászaladt
 A kormányállásban pózoló Radák
 Orra előtt repedező, vékony jégre.
 Erre Tárkány újra nekilátott,
 A pózna hegyével zúzta a jeget,
 Hasogatta dühösen,
 És jobbra-balra eléggé káromkodott.
 És ahogy Radák vizsgálta őt, úgy találta,
 Hogy minden mozdulatáról lerí a gyűlölet.

Azelőtt saját hajóval jártak
 A Nemzeti Színházba a jó módúak,
 Gondolta út közben Radák,
 De most saját jégtörővel fognak közlekedni.
 Amikor tavaly még csak zajlott a jég a Dunán,
 Nem állt be, de helyenként összefüggő
 Foltokat képezett a rakpartok mentén
 – Rá is merészkedtek a gyerekek –,
 Nos, akkor én már megálmodtam ezt:
 Hogy egyszer csak nem lesz nyílt víz.
 És ugye! Ugye! Ugye!

És a partokon Pest-Buda
 Eleinte élte megszokott,
 Eseményekben dús, téli életét,
 Ünnepeköréit szánkázva végig:
 Színházi premierek és popcirkusz,
 Pártgyűlések, parlamenti ülések,
 Estélyek, párválasztó bálók, fogadások...
 Volt, aki lassított és télre begubózott;
 A másik, népszokást követve,
 Táncos forgatagba ment.
 Nem volt még kijárási tilalom,
 Nem voltak még tartós
 Fűtéskorlátozások és áramszünetek.

A hegyvidéki önkormányzat ételosztást
 Rendezett a „mackós iskola” előtt.
 A kegyességet kormányrendelet írta elő.
 A sorban azt beszélték, főleg kisnyugdíjasok,
 Hogy heten a szabad ég alatt,
 Négyen saját otthonukban haltak éhen.
 „És ez csupán egyetlen
 Éjszaka eredménye volt.”
 „Az semmi, ha évi két-háromszáz
 A kihűléses esetek száma...”
 „Mélyszegénységben ugyan ki fizet villanyszámlát?
 Ki engedheti meg magának a tüzelőt?”
 „Tudja maga, hány ezer köbméternyi fát
 Vágnak ki havonta illegálisan?”
 Tárkány főpolgármester is megjelent az utcán,
 S máris föltűnt körülötte
 Négy kamera és tizenkét mikrofon.
 „A szociális alapú falopások ellen
 Föl kell lépnünk! De *nem* büntetéssel.
 Tűzifaprogram, ez az új akciónk!”,
 Jelentette ki nagyvonalúan.

*

Alattuk a mélyben a vastag, szürke
 Folyó még mindig szabad áram volt;
 De a Duna felső folyásán eközben
 Az egymás hátra tolódó jéghasábok
 Hosszú torlaszokat képeztek
 Hosszában és keresztben;
 Egy-egy helyen szeszélyes
 Hegyláncalakzatot öltött a jég,
 Öles táblákban meredezve föl
 A domború hátú alapból,
 Jelezve előre, hogy Budapest
 Vizeire is ugyanez a sors vár.

Senki sem érti, miért nem utazom többé a társasággal. Pedig igazán hálás lehetek a bankomnak, hogy válságos időkben is ügyel beosztottai egészségére. Havonta befizeti osztályunkat a hetven kilométerre levő kisváros termálszodájába. Mintha egye-

44 Berniczky Éva

RONCSWELLNESS

nesen nekem szeretne kedvezni, nagylelkűen finanszírozza az utat vissza a gyermekkoromba. Szét-húzzuk a szűrkévé koszlott mustársárga függönyö-

ket, vadonatrégi film pereg. Bámulunk ki az ablakon, míg lepukkant autóbuszunk eldöcög az élet harminchat fokos vizéhez. Áldás annak minden cseppje, duruzsolják a kolleganőim az utazás alatt. Egyet kell értenem velük, negyven év távlatából is. Bár megérkezésünk után, amikor tüdőre szívom a medence felől szálló sókat, határozott különbséget érzek hajdani és jelenlegi kipárolgás között. Annak idején, higgyék el, bizonygatom a többieknek, a maró klórszagban édeskés rózsáillat keringett. Az intézmény egykori igazgatója betegesen rajongott a rózsákért. Minden talpalatnyi földet azzal ültetett be az uszodát övező parkban. Hol van már az a fegyelmezett romantika?

A rózsák helyén most jelentéktelen oxalisszőnyeg rojtosodik. A vízben araszolók némelyike időnként heccből kiugrik a partra, letép egy fogásnyit a virágágyások dísznövényéből. A középén barna mintázatú négylevelű elég savanyú, úgy tartják, szerencsét hoz. Azért babonásoknak sem árt figyelni a mennyiségre. A medencében úszkáló társaságot nem ejtették a fejére, jól tudja, módjával ehett a csemegéből, különben megárt. Talán a szerencsehere okolható a visszafordíthatatlan pusztulásért. Egyedül a víz dacol, azóta sem hullott elemeire. A burkolat ellenben mind hiányosabb, a kapaszkodók rozsdállanak. A víztükröt sávokra osztó műanyag huzalok megereszkedve tünedeznek el a habokban. Többnyelvű úszóegyletünk tudomást se vesz a halódásról, elégedetten lubickol, ázik, vagy éppen kitartóan gyűri a métereket. Az edzettebbek a medence fölé nyúló trambulín vastraverzén csimpaszkodva erősítik karizmaikat. Nők és férfiak vegyesen. Fel-felugranak a vízből a magasba, ügyesen elkapják a rozsdás vasrudat. Felhúzódkodnak-leereszkednek, tízszer hússzor felhúzzák magukat. Mintha jutalmul kapták volna a gyakorlatokat.

Ha lehunytt szemmel tempózom, minduntalan az jut eszembe, hogyan nem tanultam meg úszni ezerkilencszázhatvankilencben, ugyanebben a medencében nyolcévesen. A jóképű és remek testű edző iszonyom, kapálódzásom ellenére kényszerített a víz alá. Milyen férfi lesz belőlem, ha ennyire félek, harsogta gúnyosan. Sárga fogai veszedelmesen mozogtak a szájában. Citromcápa, gondoltam halálra váltan. Akkor makacsoltam meg magam, azóta kívánok

segítség nélkül, önszántamból megfulladni. Valamiért ez bizonyult bátrabb és komfortosabb döntésnek az erőszakkal szemben. A víz alatt nem hallottam az üvöltését, de hiába buktam gyöngyhalászként a mélybe, nem menekülhettem. Stopperrel mérte, mikor fogy el a levegőm, akkor villámgyorsan utánam vetődött, dühösen vonszolt a partra.

45

Amikor idáig jutok a visszarévedésben, szívesen váltok úszás-nemet, saját történetem helyett kedvenc filmemben, A medencé-ben tempózom tovább. Azért nem vagyok elfogult, sem telhetetlen, helyzetem nem sokat változik, bizonyára a részeg Harry szerepét osztanák rám, egykori úszásoktatómra pedig Jean-Paulét. Kinyitom a szemem, Alain Delon-alakú fazont akár találhatok is játékomhoz, kiábrándító azonban, hogy a sok megfáradt asszonyság között nem akad Romy Schneider. Hiába indítja újra a víz kolleganőimben szemlátomást a hormonokat. A víz és Michael Bublé hangjának selymes csobogása. A Sway with me folyik a hangszóróból. Boldogan mozdulnak vele, lebegnek önmegtermékenyülten. Mígnem betetőzésképpen a Feeling good bódulatában terülnek szét a felszínen. Nekem a ráncos Nina Simone-nal jön be leginkább az új élet. Az idő múlása teszi, vagy csak ilyen perverz az ízlésem, egyre megy. Inkább hallgatok róla, nem árurom el senkinek. A bankban nem sejtik, hogy nemcsak nem tartok többé velük, hanem szemérmetlenül meg is írom, hogyan himbálózna tehetetlenül. Pedig nem az elkábított ötvenes asszonyokat akarom lefesteni, hanem a medencét. Az ásványi sók unottan füstölgő páráját, a füledt remegést. Elsősorban a tárgyak lebegését szeretném felidézni, csakhogy legtöbbször mozdul velük valaki. A hangszórókból ömlő kifogyhatatlan Michael Bublé egyáltalán nem könnyíti meg a dolgomat. Hangjától a nők élvezetükben alétan cuppognak a vízszínen. Félő, hogy a megerezhedett bőrük alól áramló ösztrogéntöménységben minden úszó egyed elnőstényiesül körülöttük. Valahol olvastam, hogy svéd tudósok szerint a női nemi hormon miatt kihalás fenyegeti a békákat. A természetes környezetben felgyülemlett ösztrogén hatására a hím ebihalakból nőtény békák fejlődhetnek ki. A medence partján vízi mentők, két férfi követi árgus szemmel mozgásunkat. Furcsa, hogy állig felöltözötten végzik munkájukat. Terepszínű varangyos ruhában. Gyakran rászólnak a rosszalkodókra. Visszaszorítják a nőuralmat. Természetvédőként harcolnak a békák kihalása ellen.

Majdnem elhittem a rám osztott szerepet, miszerint azért váltam bankhivatalnokká, hogy minduntalan visszatérjek ebbe a harminchat fokos ásványi anyagoktól terhes vízbe. Szívrohamot is bevállalva leússzam a kötelező távot. Számoljam a méterekeket, ezernyolcvan a forrás eredetéig, ugyanennyi vissza. Örüljek, hogy az öltözőben már nem tarthatok kolleganőimmel. Ne lás-sam, hogyan nyitják a csapot a tusolóban. Képzeteletem a férfi-részlegben

tapasztaltak vezessék. Végül is mindegy, melyik oldalon élem meg a hiányt. A rózsákból úgyis koedukáltan nem folyik víz, miután nincsenek zuhanyrózsák. A fejünk fölött rozsdálló csövekből levegő szörcsög. Letört csapok, egy-egy csempe is hiányzik. Az öltözőkből eltűntek a fogasok, helyükön 46 kampók és szögek meredeznek. Nem számít, kibírjuk, így is érdemes, mert álca az egész leépülés, bársonyosra fiatalodott a bőrük, áradoztak elégedetten az asszonyok minden alkalommal a visszaúton.

Szerintem a bankunk azért lepett meg havonta az ingyen úszással, hogy saját szemünkkel győződjünk meg a pusztulásról, tanúsítsuk, a változás elengedhetetlen és visszafordíthatatlan. Addig szállított rendületlenül bűzös autóbusszával a siralmas helyszínre, míg a látvány ideálisra nem nyomja az uszoda árát. Amint eléri a tervezett összeget, vezérünk nyomban megvásárolja a komplexumot. Aztán felújítás után még egyszer utoljára nagylelkűen befizet bennünket a wellnessébe. Csak hogy rákapjunk a valódi kényeztetésre. Nem tudhatja, mennyivel kéjesebb érzés mindebből kimaradni, nem látni, nem hallani, nem vágyakozni. Felőlem pfujolhatnak az oxalis-pártiak, ha majd a maró klórszagban újra édeskés rózsailat kering.

[VADSZÓLŐ A BALUSZTRÁDON. KAZINCZY TATÁN]

1803. május 21.

(i)

*Kapaszkodj önmagadba
de ne engedd el a szíjfogantyút
írtam ma agyam falára
mikor a neszmélyi postakocsi
a két gyönyörű nyughatatlan
fekete paripával
nekilódult a maradék éjszakának
Almásnál kitértünk Tatára
porzott az út feszült az ín
majd kiestem a postilionból
de bíz'isten megérte
ha a festő giccset fest
az is alulmúlt volna a látványt
mögöttünk a párálló dunai dombok
kedvükre hullámoztak
a felkelő nap csóvjája körül
*Szeresd a vándort
a színek az ő egyetlen hatalma**

(ii)

A Szarkához címzett
uradalmi kocsmá és fogadó
Tóvárosban a Budai utca kellős közepén
épp hol a vízelvezető vályú
a lecsapolt tó felé kanyarítva vesz új irányt
ideális pihenőhely
mikor végre szabad lélekkel
errefelé lovancoskodik az ember

Van abrak és fröstök
vendégszoba az ivó mellett
ha az utazó kicsinykét pihenni vágyik
és ha más szükségét szenved
a Szarkában van fűszeres, trafikos
nürnbergi áruda és borbélyműhely
Gejza, a nagyszakállú fogadós
hamarabb előadja mindezt
mintsem én csizmámat levenném
Nem is veszem le minek
az út sarát keményre kötötték
szárazabb napok
és kevés időm legjobb használatára
a híres-neves
depredikált tatai kertet felkeresni
azonnal indulok

(iii)

Igazságos város ez
a sebes emlékezet és a lassú feledés városa
megtűri az idegent, szállást ad a költőnek
és megbocsátja azt is, ha írsz róla
vagy alkalomadtán elszereted leányait
Itt minden közel
Deodatus és Zsigmond király
Eszterházy gróf és Mikovinyi Sámuel
sebzett szarvasok, méretes tükörpontyok
kegyúri címer és harangláb
barátfürdő papkút kamalduli csend
a lovagvár felső ablakából valaki integet
Ha jól fülelsz
malmok zsolozmáját hallhatod
és kiszáradt mocsarak felett
szúnyogzajból a szimfóniát
Közel az idő és közel a múlása is
a szimpátia átrajzolja az enyészet kontúrjait
hallgasd kertjáró madarak énekét
lélegezd be a vizet és megérted
mintha itt születnél volna
elindul benned a táj

(iv)

Most visszatértél ide
nyolc nehéz év után
akkor szeptember vége volt
mintha rabláncon lennének
leveleiket úgy rázták le magukról a fák
de te ragaszkodtál hozzá
Plecz kapitány
a rabok felügyelője
ismételt kérdésre megengedte
hogy láthasd ezt a kertet
láthass még valamit
tán utoljára
ami szép és kedvedre való
mielőtt bitangul rádzámul
a brünni várbörtön vaspántos ajtaja
Most visszatértél ide
mit vársz e helytől? mondd mit vársz
megnyugvást? feloldozást?
A sok sebhely a régi pontokon sajog megint
Azt hiszed álom volt csupán?
Agrippa szól egy fiúról aki az álom hatására
egyetlen éjszaka alatt érett férfivá lett
kétezerháromszáznolcvanhét nap
eddig tartott az álom
de te nem nőttél fel azóta sem
az Öreg utcán amerre lépsz
lám, belesárgul a fű
összesúgnak mögötted a fák
és kibeszélnék a madarak
Bármilyen történet, megtörtént
Nem múltad nyom, hanem párája:
az emlék

(v)

Nézni

nézni kell, mindig nézni, valamit

mindig nézni, ha már megadatott

50 nézni nézni, amíg lehet

Nézni, ahogy dolgukra sietnek az emberek

nézni, hogy rád se néznek

kopottak szürkék bazalt-szemükben

nem csillan meg a május

Nézni, hogy hatalmasra nőttek a fák

és hatalmasra nőtt a közönyük

a fák alatt édes búvóhelyek

dulces latebrae tűnő ifjúság

Nézni, mennyi madár

csupa szárny csupa nyak és persze

csupa ábránd lebegve mozdulatlanul

A magasztalt kert felől

hús leblek és etéziák

a tavasz triumfál

vagy ezt most mind képzelet?

és elfelejti azt is, hogy emlék?

A csavargó út felső végén

két kőgriff a díszkapu tetején

a grófi címer állatai már messziről

valóbbak a valónál

Nézni kell, mindig nézni

távolabb, tovább

nézni, ahogy elindul a táj

szorongani a fényben,

nehezen szokni meg

megszokni a megszokhatatlant

aki így sokáig volt elzárva,

lenni a mélyben, lenni és még lejjebb

ami szinte már magasság

Mikor lesz erő, és lesz-e, visszanézni,

mint ki ellenállna, annak, mi múlt idő,

de sohasem lesz befejezett

Nézni kell, mindig nézni

a jót nézni ebből is

a tekintet zártkertjében megpihenni

elsimítani, mint egy párnát
az ébredő gondolatot a félelmet
a gyöngeséget és nem felejteni

(vi)

51

Vár

másba ma aligha kezdhet
Lejegyzi, mit lát mit gondol
mit képzel mielőtt elfelejti
lejegyzi ami áll lejegyzi
ami mozdul lejegyzi ami
visszaeső emlék
ha lelkében már kevesebb a test
régi magáról tudjon akkor is
minden szó arra kell
hogy még talán
hogy majd megint
s ami van, maradjon így kicsit
Nem tudja, mit néz mit lát
csak képzelmeit kolorozza
mindegy ki jön szembe
egy kosztosdiák vagy
Klopstock Messiása
előbb gondol rájuk mint magára
a griffek árnyékában
Legyint és lejegyzi
ez az ország elég púp a maga hátán
A barkócfa csúcsáról
csomókban hull alá a fény
Az hogy él, nem mentség
csak magyarázat

(vii)

Ne nőj fölébe önmagadnak

(viii)

Micsoda aventúr
Anakreón fütyörész a tatai tavaszban
kacsaringós murvaösvények közt
lépdelek előre egészen a tóig
gyönyörű magány

megáradt nap alatt
hasít a kékség
lent surrog a zöld
buja növésű minden e kertben
a platánfát kétszeri ölelésem
sem tudja összefogni
legágognak a vadlibák nevetek
de rég nevettem miért is
Beljebb pár jegenye
vagy tornyos fehérnyár
vigyázzban őrzik a harmóniát
Csak kapkodom a fejem
ennyi szépség
minden fa hegyén duruzsol egy angyal
vöröstölgy páfrányfenyő luc és erdei
vérbükk és nyugati ostorfa
boglárfa és amerikai dió
vasfa tulipánfa keleti életfa
gyantás cédrus és virginiai boróka
növényekkel kialakított hatalmas lugas
ermitázsa a természetnek
de a legszebb mind közül
érzelmeim hív hordozója
a szomorúfűz
mely tudomásom szerint csak itt honos
Salomon Gessner Idylliumában
fő helye lenne biztosan
szépsége előtt kapitulálok
Most gellert kap a tekintet
én szédülten futtatam tovább
papírosomon a szót
a tó felé sandítok
százával úszkáló hatyúk
fehér méltóságosok
némán várakoznak tollászkodnak
forognak körbenéznek de inkább fel
fel a magasba majd egy titkos jelle
helyet és alakzatot cserélnek
akár egy audientia
a Mennybéli színe előtt
A nedves talajon cuppog a cipőm

az ösvény elágazik én jobbra tartok
egy nosztalgikus érző építmény felé
középkort idéző műromok
ahogy elnézem egy háromhajós
templom maradványait imitálja
kissé tolakodó stílben
Rengeteg forrás buggyan elő
a legváratlanabb helyeken
a patak felett átívelő dombor kőpalló
után újabb csodák várnak
a mesterséges grották mélyén
kis fülkék talán imahelyek
az elmélkedés színterei
az egyikben római forma sírkő
itt megállok és kifújom magam
támasztom e málló kőfalat
csorba kövek mégse csonkák
eltanulták türelmét a közeli hegyeknek
van mit okulnom belőlük
Árnyak lepedőjébe csavarva
indulok lassan hosszú levegőkkel
tovább a Béka-hegynek csúfolt magaslat
ékessége a nyári lak felé
szebb vegetatio aligha tárul
ám erősen fogy az időm
sietős volna a plánum szerint
Kedvemre való kép fogad
a rend sziluettje
a kastély építője értette
a szertelen szimmetriát
A teraszhoz vívő széles lépcsősor előtt
két járda keresztezi egymást
talán az erps napsütés káprázata
nem tudom, az egyik járda alakja
körzött, a másiké szögmérőt rajzol ki
a kettő közt Júnó gyermeki alakja
fürdik a fényben
A felismerés megdobogtatja szívem
aki így akarta, jól végezte dolgát
Felsietek a tágasra tervezett lépcsőkön
vajon az ellenoldalról is azt látom-e

ami az imént új erőt öntött belém?
Szemem szigonyán ekkor
még valami fennakad
a kovácsoltvas balusztrádra
úgy tekerednek szorosan a szőlőindák
és kúsznak egyre feljebb egyre közelebb
akár egy botra csavarodó kígyó
és vadszőlő szemek tarják fogva tekintetem
A véletlen műve ez is? vagy megint
a régi képzelmeim?
ide kellett jönnöm
ide a depredikált tatai kertbe
hol a csend csak kelléke valami másnak
hogy egyedül nézhessek szembe azzal
mi sanyarú sorsomat előidézte?
Ami eddig csak pusztán szép volt
és éber utazót gyönyörködtető
mostantól égi jel és felbújtó parancs
Nincsenek véletlenek
valami kezdetét veszi valami
történni fog velem elkerülhetetlenül
Körülnézek, nincs itt rajtam kívül senki
a nap delel, a fogadóban várnak
megéheztem is, kissé szédülök
amott a talányos török mecset
odáig ma biztosan nem megyek
de mégis merre? merre induljak
és hová vezet, ha vezet utam?
Visszhangó néma szavaim mögött
kitelet moha könnyezik
Visszafelé nem visznek lábnyomok

Elmesélem, hogyan lett Profesor György e rövid elbeszélés hőse. Először is, ki az a Profesor György? (Semmi köze Profesor Pixihez, a Perkő Táltosai rockegyüttes énekeséhez!)

Nem mindenki tudja róla, hogy filozófus szerepet játszott volna lenni. Kétszer próbálkozott a felvétellel, mindhiába. Következett a katonai szolgálat, valahol Dobrudzsában, nomád szki-

Láng Zsolt 55

A MELLGURU

petárok között. Két év után leszerelt, és nagybátyja révén eladó lett egy Sugár úti méteráru szaküzletben. Ez még 1989 előtt történt, amikor a filozófiára való bejutásnak két titkos, de nem titkolt feltétele volt. Egy: a jelentkező legyen a Premilitáris Brigád tagja, kettő: az IQ-ja ne legyen nagyobb Dulea elvtárs IQ-jánál. Profesor többször sehová nem felvételizett, de a filozófia továbbra is érdekelte, franciául és németül is olvasta a könyveket, már amihez hozzá lehetett jutni a Dulea elvtárs utasításai szerint működő könyvtárakban. Aztán néhány év elteltével kitört a forradalom, és Profesor György a kelmék közül átköltözött a közelben megnyílt Triumph melltartó-márkaboltna. Közel huszonöt évig dolgozott itt.

Mellguruhoz méltón, egyetlen pillantással kiválasztotta a megfelelő darabot. Alighogy belépett boltjába e történet valamelyik mellékszereplője, a leendő vásárló, máris tudta: B75-ös, Push up-os, L-szabású, csipkeszegélyes, anyaga 53 százalék poliamid, 37 százalék poliészter, 10 százalék elasztán. Tudta, de nem mondta. Nem rontott ajtóstul a házba. Türelmét is ritkán veszítette el. Ha mondjuk egy szalamandrabőrű negyvenes nő japáncsipkét szeretett volna, nem ellenkezett, legfeljebb bőrbarát pamutra beszélte rá, a fluoreszkáló nylon helyett. De ha egy tintaszemű tinédzser a nemzeti újerkölség jegyében akciós Thatcher-szettet akart vásárolni, tanáros szigorral rámondott: „Ön még fiatal, kisasszony, hagyja szabadon a melleit, nincs szüksége formaalakításra sem, szárnyaljon, amíg lehet.”

Az a helyzet, hogy a '89-es forradalom utáni évek két ellentétes hangulatú korszakot hoztak magukkal. Közvetlenül a decemberi események után a melltartóviselet jelentősen visszaszorult. Profesor volt iskolatársa, Lengyel Pali '86-ban Nyugatra disszidált, és még abban az évben küldött egy fényképet a francia tengerpartról: minden nő, idős és fiatal monokini-ben fesztelenkedett. A forradalom után a hazai strandokon is megjelentek a csupasz mellű nők, ám mindez néhány évig tartott csupán. A szabadság légáramlatainak elültével újra a helyi szagok terjengnek a légtérben. Ma megint fedett mellel napoznak a strandokon, és operetteket játszanak a színházak.

Profesor György komplett filozófiai rendszert készült kidolgozni a melltartóviseletre alapozva. „Poitrine – vitrine”, e francia szópár lett volna fenomenológiájának (mindig is Husserl volt a mindene) mottója. Persze, ahogy a kisvárosi filozófusokkal történni szokott, egy idő után ő is be-
56 lereked saját gondolataiba, a mélyen szántott árkok feltelnek ilyen-olyan üledékkel... Melltanából egyetlen fejezetet sem ír meg, és majdan bekövetkező halála napjáig korondi taplósapkaként kuksol az aszott és poros kuriózumok legfelső polcán. De még nem tartunk itt. Még él (legalábbis az elbeszélésben) a különleges szerep. Profesor a bőr PH-ját is mérni tudta pusztá ránézéssel: savas bőrre a poliészter való, lúgosra az elasztán. „Lycra a szál, elasztán a textília neve, pardon.”

Egyesek papjuknak, mások orvosuknak tekintették. Minden sorra kerülő vásárláskor kigombolkoztak előtte, kiterítették, amijük van, illetve lett, hiszen a mell formája Barbafiguraként változik. „Profesor úr, nézze meg, mintha a jobb megereszkedett volna kicsit, és mintha almából körtébe ment volna át...” Nulla elfogultság és cseppet sem felszínes botanikai ismeretek! Az A (apple) alma, a P (pear) körte, az L (lemon) citrom, az M (melon) sárgadinnye, a C (ceratonia) szentjánoskenyér alakot jelent a címkén. A várandósok mellei a legtalányosabb alakváltók: mintha ismeretlen magot ültetnének el, képzelni is nehéz, mi kel ki belőle. B. Emília nem tudta pontosan betájolni, ki helyezte belé a magot. Tény, hogy csak a jobb melle nőtt meg. „A talpán, kisasszony, a nagylábujja alatti párnácskát kell naponta masszírozni, attól megnő a bal melle is. A *jobb* lábon, erre ügyeljen, mert a jobbtól a bal nő, a baltól a jobb.”

Profesor Györgyöt mindenki kedvelte, soha nem érkezett semmilyen panasz. Ám ahogy az lenni szokott, a legjobban működő gépezetbe is homokszem kerülhet. A boltot felvásárolta egy nagy üzletlánc, és a márkaösszevonás jegyében mind a tizenkét üzletében szétterítette termékeit. De ennél rosszabb is történt. Katika (A, sőt *a*/65), az üzletlánc részlegvezetője naponta végigjárta a boltokat, és mindenbe belekötött. Nem értett semmihez. Azelőtt hírigazgató volt a rádiónál, megvoltak a kapcsolatai, sőt, egy minisztériumi főosztályvezető férj is összejött neki. Megtiltotta Profesornak, hogy fedetlen melleket szakértsen. Biztos, ami biztos alapon áthelyeztette az áruházlánc tisztítójának átvételi pultjához. „Akinek ennyire szexista a fantáziája, vezekeljen!” Természetesen nem ismerte Profesor Györgyöt. Nem látott a lelkébe. Nem tudhatta róla, hogy kizárólag szakmai szemmel „viszonyul” a csupasz mellekhez. Még rendszeres esti önkielégítései során sem képzelgett róluk. Egy kamaszkori emléket használt erre, amikor Geréb Zsuzsinak, miközben a Csobogó nevű vízeséshez másztak fel, odanyújtotta a jobbját, és Zsuzsi azután sem vonta vissza puha és meleg kezét az övéből, miután felértek. A gyönyör intenzitása a lélek szövésmintájával áll korrelációban.

Érdekes módon Profesor Györgyért a szebbé, magabiztosabbá, boldogabbá tett vásárlói nem háborúskodtak. Rádásul észre sem vették, mekkora globális közönybe süppedtek. Nulla szolidaritás. „A következő forradalom akkor köszönt ránk, amikor tej kezd csöpögni az idő szederjes cicijéből”, ahogy Profesor mondaná.

57

Pusztán egyvalaki akadt, akit felháborított az ügy, és miután Katikánál hiába tiltakozott, engem kért meg, hogy amennyiben akadna néhány szabad percem, egy négysoros *usque* másfél oldalas, tetszőleges műfajú írásban meséljem el, mi történt. Hát ennek az illetőnek (F75/P, már amennyire laikus ezt meg tudja ítélni) a közbenjárására lett Profesor György e rövid elbeszélés hőse.

Új Forrás 2014/8 – Láng Zsolt: A mellguru

EGY HÖRCSÖG CÍMERE

Élt egy hörcsög a kislakásban évről
 évre rácsos acéldobozba zárva,
 s túl a rácson a nagyszobára, aztán
 túl a szobán folyosóra és azon túl
 az utcára, az utca távolán túl
 a városra, a városon is, el, túl
 az országra, tovább a kontinensre,
 földrésről tova, túl a földgolyóra,
 glóbuszról a Tejútra, túl, de onnan
 végül végtelen űrbe nyílt a lét - ám
 a hörcsögnek a rács a végtelenség -
 Mégis jó ideig kihallható volt:
 ráctól rácsig a surrogás, sebes talp
 körbe-körbe rohant, feszítve mintha
 hörcsög-lét keretét acéldobozban.
 Később mintha megállapodna - állt és
 lehuppant, szuszogott - De lám, a végső
 percben ráharapott! a rácsra mélyen,
 és így lett a halála címerévé.

LÉLEKTŐL LÉLEKIG

Lenne a léleknek
 mintha érdes
 pereme. De nem
 is neki. A közvetlen előtte
 valahova átvezető
 anyagtalan közegnek
 - sötétén csíkos szürkesség.
 Ebben vagy.
 Hogyan találkozhatnánk itt valaha?!
 Oly véglegest meghatároz. Tőle
 már az ablakon túli,
 földi fény is valószerűtlen.

Kismaros egyik félreeső utcájában, távolabb a Dunától, ahol a magasság miatt már nem kell az árvízektől félni, és a tulsó part hatalmas szeletének panorámáját is lehet élvezni, látni Visegrádot, a Salamon-tornyot és a Fellegvár romjait, takaros kis

ház áll, gondozott kerttel

körülvéve. Az utcai fron-

ton különböző virágok,

sok-sok rózsza, de dáliaák,

liliomok is bőven ültetve.

Az egyik kertsarokban

termetes nyáriorgona sö-

tétlila virágokkal, mellette az árnyékosabb részen hortenziabokor hajlik meg

az óriási fehér virágok súlya alatt. A gyümölcsfák és a sokféle konyhakerti

növény ágyása a ház mögötti ketrészben található, minden katonás rendben,

kapálva, megöntözve, gyom egy szál sincs. Dél felé jár, a kapuban őszes,

sportosan öltözött, hatvan körüli férfi áll, kezében virágcsokor: rózsák, és

miközben keresi a csengő gombját, lompos, fehér puli szalad éktelen ugatással

a kertkapuhoz. Nyílik a ház ajtaja, világosbarna hajú, alacsony, tömzsi, piros

ruhás, negyvenesnek kinéző hölgy lép ki rajta, és vidám mosoly terül el az

arcán, amint a vendéget megpillantja.

– Danikám! Másfél éve nem láttalak! – szalad a kapuhoz, kinyitja, átöleli,

megcsókolja a vendéget, és a puli is sűrűn igyekszik a vendég nyakába ugrani.

Az mosolyog, valamit nyom a kutya szájába, aki a zsákmánnyal elrohan.

– Édesem! Tudod szegény mamával mi történt? Próbáltalak hívni több-

ször. Az utolsó hetekben már alig volt magánál, pelenkáznom kellett, nem

akart enni, teljesen lefogyott. Szinte egész éjjel virrasztottam mellette.

– Látom, te is lefogytál, megőszültél, az arcod csupa ránc.

– Ha már kiábrándultál belőlem, elmehetek.

– Dani, az Istenért! Miket beszélsz? A kedvencedet főztem: borjupap-

rikás sztrapacskával, és finom májgombóclevés. Na gyere, ne álldogáljunk

itt kint. – Bemennek a házba, a konyha melletti ebédlőben két személyre van

terítve. A vendég vázát keres és gondosan elhelyezi a rózsákat.

–Remélem, itt maradsz, minden munkám lemondtam a következő

három napra. – Dani mosolyog.

– Maradok, édesem, maradok, amíg ki nem dobsz, de nagy teljesít-

ményre ne számíts, mert nagyon kimerültem.

– Drágám, neked mindig a szex jár az eszedben, ha kivételesen másra

is tudnál most gondolni, akkor beszélgethetnénk, és nem kellene minden

szót harapófogóval kihúznom belőled.

– Jó, ne bánts. Micsoda illatok.

– El is temetted?

Csányi Vilmos 59

HAÁS DÁNIEL BARÁT- NŐJÉT LÁTOGATJA *

– Két hete.

– Nem is hívtál, ápolni sem engedté. Miért akartál ebben tönkremenni?

– Nem beszéltem sokat anyámról, amíg élt, ez igaz. – Könny szökik a szemébe, elcsuklik a hangja.

60 – Sokat? Szinte semmit. Talán most könnyebb lesz, ha mesélsz. – Hoszszan hallgatnak mindketten, megeszik a levest, tányérra kerül a paprikás, az is elfogy, mire a férfi megszólal.

– Mindent most se mondhatok el, van, amiről megfogadtam, hogy soha senkinek nem beszélek, és ezt az eskümet a halála után is megtartom. Nekem az anyám volt az élet, a világ. Olyan szeretettel, kedveséggel, kultúrával vett körül, hogy valóságos meseországban élhettem, amíg gyerek voltam. Amikor felnőttem, akkor is mindig mellettem volt támogatott. Amit elértem, csak és kizárólag neki köszönhetem. Feláldozta értem az életét.

– És te is a sajátod őerte, ha jól látom.

– Szó sincs róla. Minden értem volt. A szüleim a háború előtt gazdag svábok voltak, mama ugyan magyar, de kevésbé érezte magát annak. A kommunizmus alatt mindent elvettek tőlünk, megaláztak, meghurcoltak, állandó félelemben éltünk.

– Apád?

– Ő volt a félelmünk egyik oka. A helyi Volksbund egyik vezetője volt, bár sohasem tudtam meg, hogy tulajdonképpen mit csinált. A háború végén Ausztriába ment, minket itt hagyott, pontosabban a mama nem akart vele menni. Később, a távollétében börtönbüntetésre ítélték. Mamának el is kellett tőle válnia, hogy legalább emiatt ne zaklassák. Persze hiába, ugyanúgy gazdag sváb kulákok maradtunk az emberek szemében.

– Nem mentél el egyszer sem, hogy találkozz az apáddal?

– Ugyan, hogy veszélybe sodorjam a Mamát? Apa nemrégiben, még a Mama betegsége előtt, hazalátogatott, titokban, bár a büntetése elévült már. Találkoztam vele, hívott Ausztriába, ahol családjá, nagy kertészete van. Nem egészen értettem, mit keresnék én ott. Számomra egy kicsit fölényes, idegen férfi volt. Mama szóbasem volt hajlandó állni vele. Nem mondta, miért, de valami történt köztük a háború végén, amit nem tudott megbocsájtani.

– Egy elvált férj miféle problémát jelenthet?

– Gyerekkorom óta folyton apát titkoltuk, mert ha kiderül, hogy bármiféle kapcsolatunk van vele, kinyírnak a komcsik.

– Nem túlzod el? Kinek volt ez fontos? Rengeteg embernek él külföldön rokona.

– De nem elítélt. Az egyetemi felvételik során, mert számos volt, folyton apámról meg a németekről kérdeztek, pedig még azt is letagadtam, hogy beszélek németül.

– Mégis kertészmérnök lettél, egyetemet végeztél, jó állásod van.

– Ez a mamának köszönhető. Az ötvenes években a kis nyári konyhában laktunk, a házunkat, elvették, a szomszédoknak mi csak a náci nő meg a porontya voltunk. De a mama mindent előteremtett, hogy rendes iskolába járhassak, szépen öltözzek, mindennel el voltam látva. A szere- 61
ny kis ház is, amiben most laktunk, csak 56 után épülhetett meg, addig nem kaptunk építési engedélyt. Az egyetemi felvételen én az X-es kategóriába kerültem, ez volt az osztályellenségek kategóriája, arisztokraták, csendőrök, régi bankárok, kulákok gyerekei tartoztak ide. Ebből a kategóriából csak a legkiválóbb teljesítménnyel és valamiféle csendes politikai beleegyezéssel – inkább nevezném elnézésnek – lehetett bejutni, évente csupán néhányunknak az egész országban. Háromszor felvételiztem hiába. Valamennyi felvételen én voltam a legjobb, én kaptam a legtöbb pontot az írásbelikre és a szóbeliken is jól szerepeltem, mégsem vettek fel. Mamától már kisfiúkoromban mindent megtanultam, amit egy kertésznek tudnia lehet, valahogy megmaradt a könyvtára a zavaros időkben, nem is értem, hogyan, és abban számos növényteni, növényélettani, kertészeti és más hasznos könyv volt, amikor én kertésznek jelentkeztem, nyugodtam mehettem volna záróvizsgákra, mindent tudtam, amire ott szükség lehetett. De hiába értem el maximális pontszámot – „németbarát”, „kulák leszármazott”, „nincs hely az Ön számára”, ilyeneket írtak a „felvételt nyert” helyett. A mamának sok régi ismerőse volt, és rengeteget próbálkozott náluk, végül 56-ban, amikor a disszidálások miatt pótfelvételiket hirdettek, és én negyedszer, csakazértis, jelentkeztem, végre felvettek. Az első egyetemi napon hívtak a pártirodára, és elmagyarázták, hogy kivételes kegyben volt részem, és ha a legkisebb politikai vagy egyéb nézeteltérésem támad a rendszerrel, azonnal kivágnak. Amikor az ember abban az életkorban van, hogy épp felfedezi a világot, elnyeri szabadságát, elfogad vagy éppen ellenez nézeteket, hiteket, véleményeket, nekem hallgass! volt a nevem.

– Be is tartottad?

– Természetesen. Belehalt volna a mama, ha kivágnak.

– Nem volt kedved külföldre menni, legalább körülnézni?

– Hova gondolsz? Amikor a rendszerhű emberek már útlevelet kaptak, szabadon utazhattak, egyszer én is kértem, csupán kíváncsiságból, hosszú idő után azt írták a beadványomra: „Kérése elutasítva, kiutazása társadalmi érdekeket sért.” Képzeld el, ezt a baromságot képesek voltak leírni. Milyen érdeket sértett volna, ha megnézek néhány botanikus kertet, mondjuk, Olaszországban?

– Így nem lehetett könnyű, de gondolom, a mamád barátai és azok gyerekei segítettek.

– A mamának nem voltak barátai, csak ismerősei, és velük nem jártunk össze. Ők is féltek tőlünk, mi is tartottunk tőlük. Még csak az hiányzott volna, hogy a svábok összejárjanak! Mindannyiunkat rögtön lecsuktak volna.

– Az egyetemen csak voltak barátaid?

62 – Az egyetemen főként irigyeim és ellenségeim voltak. Én mindig mindent tudtam, ráadásul X-es voltam, mindenki céltáblája, a sváb kulák.

– Na jó, feladom. De barátnőd csak volt? Nem tűntél szűznek, amikor először összebújtunk.

– Persze, voltak rövid kapcsolataim. Egyszer, még másodéves főiskolás koromban szerelmes lettem egy lányba, ő is belém, Krisztinának hívták, és az az örült ötletem támadt, hogy hazamegyünk mihozzánk, és kapualjak helyett ott töltjük az éjszakát. Bemutattam a lányt a mamának. Hidegen üdvözölte és közölte: már késő van, kísérjem haza, mert a tisztességes lányok ilyenkor már otthon vannak. Mama, itt szeretnék aludni. Elképedt, és életemben először megpofozott – mit képelek?, kuplerájt csinálni a házából egy ilyen cafkával? Azonnal távozzak az otthonából! Elmentünk. Én csak másnap este tértem haza. Nem beszéltünk a dologról soha többet, mama úgy tett, mintha semmi sem történt volna.

– Szóval ezért nem mehettem én sem ápolni.

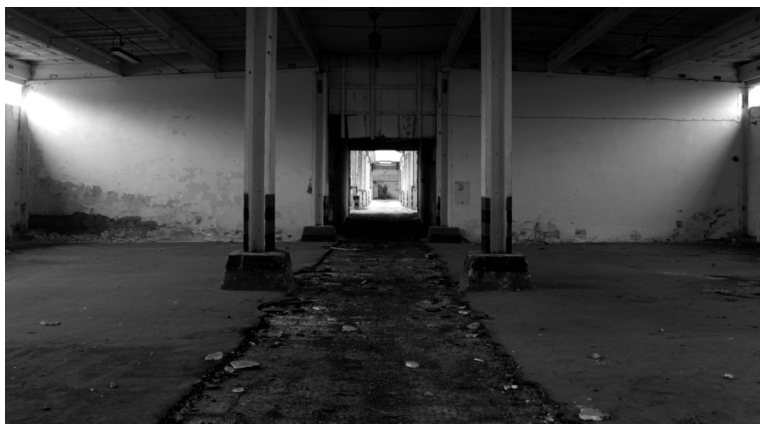
– Ezért is, meg azért is, mert az az én kötelességem volt. Jól ismertem minden tulajdonságát, olvastam a gondolataiban, szerettem hozzáérni, átölelni őt. Hogyan engedhettem volna át ezt egy idegennek?

Nelli elgondolkodott: "Rúgjam ki, vagy öleljem meg? Elvenni nyilvánvalóan sohasem fog, de ez nem is érdekes. Gyerekeink se lennének már. Testileg meg olyan kedves tud lenni. Kínlódok még vele egy darabig, hátha idővel..."

– Danikám, nincs kedved a kutyával sétálni egyet a Duna-parton? Én addig elmosogatok.

egy kéz a semmiből

kinyúl egy kéz a semmiből
mint harangnyelv simogat
üres a tér üres az idő
kérges mondhatatlanok
közti vergődésem gesztenyebőr
szúr szúr szúr
nem akar fájdalmat okozni
csupán védekezik
minden tüske egy-egy
mélyen átértzett hiány
minden levegővétel
közelebb jutás a vele való
összeolvadáshoz
szavak rengetegében úszkál
ott rejtőzik bennem benned
megbocsájtásra kész
habár tudja rettenetes titkaink

ISMERETLEN ÁRAMLATOK

Feljegyzések Bartolomeu Dias naplójából

XXV.

hátrahagytam
terheimet
az útra
a csendből
merítek erőt
így könnyebb
lesz haladni
a viharos
vizeken
megváltó
célom felé

segítenek
tartani
a jó irányt

XXVII.

bizonytalan
tárgyaknak
ütközöm
várom
a hajnalt
oldozzon fel
alkonyatig

XXVI.

hideg eső
verí testem
kiszárit
a nap
forrósága
a változó
szélzúgásban
elvesztem
hallásomat
a lélek
vitorláit

XXVIII.

madarak
nélkül
üres
az égbolt
hangos
a mélység
lassan
közeledünk
magunk felé

XXXI.

messze a parti
vizektől
mélységben
mérhető
távol
jelzőfény
nem világol
a vaksötétben
föltorlódnak
az éjszaka
megváltásra
váró félelmei

XXIX.

árnyék fut át
nyom nélkül
eltűnik
ez az út
a horizont
ajtájához vezet
beléphetek
a bíbor falak
között
vár az üzenet

XXXII.

ez a sodródás
az utam viharok
váltólázaival
visz előre
tajtékos
hullámokkal
emel és ejt el
legyen meg
az ő akarata

XXX.

rám nehezedik
a felhők
sötét súlya
hasztalan
minden
mozdulat
vigaszt ad
aki küldött
engem
az velem van
és nem hagy
magamra

XXXIII.

idegen
partokon
állok szakad
foszlik a szó
csupasz csönd
úszik a tájon
minden
önmaga ellen
fordítható

XXXIV.

66

tenyeredből
 kisiklanak
 a napok
 távolodó
 hátuk ezüst
 pikkelyén
 fénylik
 ígéretük
 ez már
 másik idő
 alkalmas
 felmérni
 mi maradt
 újra építeni
 abból ami
 végleg
 elveszett

XXXV.

nincs mit
 halasztani
 itt van
 sötéten
 szakadó
 vizeivel
 elcsúszol
 mint
 a szavakon
 de azok sem
 kellenek
 harsány
 hullámokon
 lent és fent
 jusson idő
 a gyermekkor
 esti imáját
 elmondani

XXXVI.

vergődő
 vásznak
 az árbocokon
 ismeretlen
 áramlatok
 sodornak
 egy türelmetlen
 hullám
 a hajókorláton
 átemel

*„Milyen év, milyen nyár, nem tudom – /
túl nagy a fény, hogy láthatatlan szavak bozótjában / elrejtőzzek”
(Csoóri Sándor: Vadfiú hajjal)*

Pollágh Péter 67

Apa 45-ös, mint egy colt.

Őszi gyerek, Skorpió: Ady-

val született egy napon.

Nem emlékszik a csalló-

közi időkre, neki is csak

mesélték: csónakkal jöttek át a Dunán. Ha nagypapa nem húzhatott volna el az utolsó szabadságos vonattal a Don-kanyartól, talán nem is lennénk. Pár szó-fával kevesebb lenne elültetve a világba.

APÁS TÁRCA

Tatabányára kerül a család: tiszta udvar, rendes ház. A feladat egyszerű: nem gondolni egykor volt, halfarkú országra, csak a kussra és a munkára. Robot rabotajet. Tojásleves, kenyérkockák. A kis szőke-kékszemű Géza gyereknek jó a mezítlábas évszak: júniusban megkopasztják a borbélynál, mint a nyulat; s igen, tényleg vannak nyulak a hátsó udvarban. Fűvet szed nekik, talicskát tol, erősödik – ő, a kisleány, a Gézukám. Kézzel tépi az oltári sok zöldet: apai parancsba kapta. Nem dezertálhat a jó lovas katona. Felnőttként soha nem eszik nyúlhúst, nem vesz nyúlprémes usankát. Ám ugyanúgy szereti a nyarak fűzöld szagát.

A pattanásos évek a gépipari technikumban, a macskaköves Esztergomban telnek. Aztán a Műegyetem. Könyökvédős komolyságok, lágmányosi lazítások. Mérnökösködés. Távfűtés. Biztos állás, takaros feleség. Gyerekáldás: két lány, egy fiú. Értekezletek, túlórák, otthoni munkák. Tervrajzok, miket utánozni próbáltam apró ceruzáimmal, zongoristás ujjaimmal. A hetvenes-nyolcvanas évek soha nem érnek véget: még mindig tartanak valahol. Képzeld el, hogy mindenkit apa melegít. Jól befűt nekik. Az ejtőernyősöknek, az apparatcsikoknak, a hájfejeknek.

Odaképelem magam a kollégium környékére, egy pohárszékbe. Áll a csend, ácsorog kint, néha benéz, beoldalog s annyit mond: „Ne keressetek, elmentem oldalasért!” Itt nem a poharak tisztaságára, itt apádra fókuszálsz: lódenben lóg be vagy halszállás öltönyben. Teliszürke a kabát és a borosta. Akár az új mechanizmus kulcsembere is lehetne, de csak egy végzős ő, a fura nevű műegyetemről. Van zsebrádiója és állásajánlata. Valahogy ide vetődött, lekóborolt ide. Itt kapott randevút, oltalmat. A rendes, kékszemű medika lesz a mindene. Térdük összeér az asztal alatt, koccannak a poharak, pezseg a szőke kóla.

Apának volt egy tárcája. Ütött-kopott, világos bőrrű, karcsú. Nem pénz-, hanem titokéhes. Olyan szállodai detektíves. Volt benne egy Ady. Kékes, szép pénz, mulatós bankó, cigány homlokára való, ha jó a nóta. Egyszer írnom kéne róla. A kocsijairól is. Sokáig kocsitlan voltunk, aztán: Trabant, 68 Wartburg, Skoda. Kedvencem a fehérbőrű Wartburg, a szappantartó: komolytalan szépség, lutheri műremek. A váltó kilóg a kormányból, a motor csak két ütemet dobol. Az ülés oroszlanos aranybáronyból. Nem egy ideál, mégis simogatnivaló. Pestre járunk vele. Fel. Hárman hátul: jó gyerekek kis helyen is elférnek. Én ülök középen, két lánytesó testőrként a szélén. Négy fonott copf, két egymásba mosódó nevetés. Csilingel: anyát utánozza a hangjuk. Zilek húznak el mellettünk, Tátrák, Zaporozsecek és Bogárhátúak, a Duduk. Szebbnél szebbek. Anya a karmester, énekelünk, barkochbázunk, adjuk-vesszük a szerencsét. Élcelődünk Osztyapenkón, a zászlós kapitányon. Számoljuk a színeket, kocsikákat, stípi-stopp: lefoglaljuk, ami kell. Ma is így foglalkozok emlékeimnek parkolóhelyet.

Mikor születtem, apa harmincnégy volt, mint most én. '79-ben nem történt semmi. Boldog év. Zamat Kávé és Kekszgyár, Vörös Október Ruhagyár: ilyeneket a kelléktárban már nem találsz. Ezek tudták, mi a télikabát. Tízkilós, komoly, vagány, úri subák, szerintem golyóállóak. Volt tartásuk. Megépiült a labirintusszerű, kelenföldi Olimpia-központ, moziztam ott sokat. A nyolcvanas évek lépcsőin üldöztem Belmondót, ha feltúrtem a gallért, úgy maradt, mint Alain Delonnak. Aztán átkocsiztunk a Népköztársaság útján. Írók Boltja: ott biztos hollőfekete írógépeket, tollakat, cerkákat, kutyanyelveket, noteszokat, blankettákat árulnak. Vágytam oda: megnövök, megveszem, ami tetszik, hosszú lesz a kabátom, mint az álom, s kócos hajam. Lezser, vad fiúként szaladok léggömb-tüdővel, míg hajamat, mint a nádist, zúgni hallom.

A csapszéknek volt neve, de már elfelejtették. Napszínű, trafiksárga betűk nyomai az éretlen, zöld ajtón. Zöld-sárga, zöld-sárga: éhes a sárkányka. Itt feketézünk, akárha két kulák. A tejszínhab olyan, mint a régi gépi fagyik: bajszot csinál. Elteltek az évek, apa Palócföldön kötött ki, hol több a levegő s látni a Napot. Itt épített üvegházat. Egy idő után minden férfi épít ilyet. Napverte ólat, csak éjszaka elinduló kalitkás liftet. Aki belép, azt átöltözteti a fény. Átlát rajta a kert. Titok- és macskajárta hely, szüleim nincsenek oda a círmosokért, de nem bántják őket. Apa a tornácon áll, mint egy fotón, jobbik énjével: Anyával. Gyarmati szolgálaton vagyok, fiam, mondja és mosolyog. Megcsillan fogai közt a savanyú cukorka. Mekkora a kert? – kérdezem. Nem tudom pontosan, feleli, de ha reggel nyolckor kiállok a verandára, fél kilenckor látom meg a végét.

Lábatlan, Papírgyár. Ez a két szó az otthonomat jelenti, amióta csak az eszemet tudom.

Ez a hely azonban különös módon nem létezik. Ezek szerint – talán különös módon – én sem létezem. Amit énnek szoktam hívni, amit mások a nevem néhány változatával jelölnek.

Pogrányi Péter 69

LÁBATLAN, PAPÍRGYÁR

kísérlet

Lábatlan, Papírgyár. Így

kell kérni a jegyet a buszon, ha arra a helyre akarok utazni, ahol az otthonomat tudom. Elvileg megszámlálható, hogy hányszor használtam ezt a kifejezést úticéлом praktikus megjelöléseként, de az biztos, hogy az ismétlés gyakorisága, a konok visszatérés rutinná alakult, jelentése kiüresedett, értelmetlen halandzsává vált számban. Akár a találomra kiválasztott, hosszú ideig ismételtetett szavak. Korrupt vagy igazolványokat követelő buszsofőrök fülébe súgtam ezerszer, milliószor, megfáradt ismétlés-bajnokaim fülébe, akik talán örök időkre ugyanazokat a köröket róják, mintha előző életükben valami óriási bünt követtek volna el. Modern révészek, bolygó hollandik.

A zavar mindent megelőz és átfog, itt gyűrődik bennem gombócba, mindegy, írom, vagy olvasom-e épp. Összemosódások és elkenődések láncolata az egész történet, elrontott perforáció, hibás anyag: még a véletlennél is kevesebb logika szerint következnek egymásra a darabkák. Kezdem.

Iskolás korunktól kezdve többféleképpen magyarázták nekünk a Lábatlan elnevezést. A hősieknek tudott eredetmonda Mátyás királlyal kapcsolja össze: illetve azzal az öncsonkításig lojális és királpárti bűnözővel, aki a szokása szerint álruhában jár és szokása szerint inkognitóban fogságba eső jószágok királlyal együtt raboskodva önfeláldozásával megmentette őt. Lábatlan láncolták össze a fogságban, névtelen hősiük pedig, amint tudomást szerzett rabtársa kilétéről, finoman elnyiszálta végtagját, hogy Mátyás elszökhesen; majd visszatérve hálából birtokot adományozzon neki. Ezek szerint e Lábatlannak nevezett hős birtokát kezdték később Lábatlannak hívni, a szokásoknak megfelelően.

Iskolás koromban mindig átmentünk az út túlsó oldalára, ha tanítás után, hazafelé bandukolva, nagyjából félúton ott ült a bácsi a kapu elé kitett kerekesszékeiben. Akinek nem volt lába. Ő jelenik meg képzeletemben ma is, ha

a nyomor szót olvasom, mindig sajnáltam, rettenetesen sajnáltam, de ebből a sajnálatból soha nem hiányzott a csipetnyi gúnykacaj. Adózva az ironia bajnokának.

70 Nem mondhatnám, hogy nem fogott meg gyerekkoromban a Mátyás-történet brutalitása: a kilencvenes évek vizuális szókincse is elég volt arra – még a Vészhelyzeten és Dr. Csonton bőven innen –, hogy az alapító (nevet és identitást alapító!) tett elképzelt naturalista képsora visszataszító és undort keltő pszeudo-émlék legyen számomra. És még valami: a tekintélynek való alávetettség örök erkölcsi patthelyzete által kiváltott, most már örökké nekem szegeződő kérdés. Én megtettem volna? Ért annyit a királyom, a talán máris kilátásba helyezett jóvátétel – leendő otthonom, szülőföldem! –, mint a saját testem épsége? Nem beszélve a nyilván elviselhetetlen fájdalomról. Korabeli viszonyok, amputáció a 16. században. Hiszen rendszeresen futottam, bicikliztem: ezeket persze fel kéne adni. Ráadásul valamiért – nyilván a saját fikciómba épített hatásvadász elemek miatt – rögtön töből levágott lábat képzelek magam elé, pedig jobban belegondolva egy bokánál elhelyezett lánc eltávolítása sokkal egyszerűbben is megoldható.

Szegény Mátyás király, akiről nota bene ötödikes koromban már megtanultam, hogy alaposan megadóztatta népét, felelőtlen, mondhatni unortodox gazdaságpolitikát folytatott, és csak a rákövetkező véres-szomorú évszázadnak köszönheti az utókor hálás nagyrabecsülését és így azt is, hogy mindenféle mondába beleszövik dicső nevét, eképpen a történelmi emlékezet viszonylagosságáról is tud egyet-mást halálában – ez a Mátyás király számomra legtöbbször úgy jelenik meg, amint egy lábához bilincselt lábbal a várbörtönből szökik: lefele baktat a fűben. Ami kellemetlenül oda-odaverődik testéhez, az a véres húscafát, már bocsánat, az az én otthonom. Záloga, jele legalábbis.

...

Lábatlan nagyközség volt, majd 2004-ben várossá nyilvánították. Anélkül, hogy eltagadnám a város érdemeit, amikkel kiérdemelte ezt, érdekesnek tartom azt az újkeletű szokást, hogy – újabban konkrét követelmények nélkül is – várossá lehet kinevezni bármely települést. A szavak elinflálódnak lassan, közjogilag is, jómagam pedig ezzel együtt – Budapestre költözésem előtt egy évvel – már hivatalosan városi lakos lettem. (Sokkal régebb óta városi gyerek, noha a falusi gyerek ismerveit sem nélkülözöm. De hát éppen erről van szó, az egy lábbal két lovat megülni típusú dilemmákról.)

Lábatlan neve a földrajz-tankönyvekből is ismerős lehet. A Dunántúl északi részének Duna-menti sávja régi iparvidék. Derék gyárosok alapították itt sorban vállalkozásaikat, egymással konkurálva-összejátszva: a természetes szállítási útvonal (meg a mesterséges, a 10-es út, Bécsbe) kéznél van.

Főleg Trianon után: amikor az ipar jórészét is elvesztette az ország, még inkább szükség volt az itteni gyárakra. A papírgyár is sokat köszönhet ennek az új gazdasági felállásnak, voltaképpen magát a papírgyártást 1925-ben kezdték el: ki tudja, itt vagyok-e Trianon nélkül. Merthogy papírgyári gyerek vagyok.

Már Pesten éltem, albérletekben, kollégiumi szobákban, amikor az egyik költözésem alkalmával egy fölöslegessé vált kartondobozt darabjaira téptem. Rutinszerű gesztus. A pillanat töredéke alatt megmerevedett körülöttem a világ, és egészen addig merev is maradt, míg rá nem jöttem, mi ez a zsigereimig ható érzéki erő, ami leteper és addig fogva tart, míg nem látom el magyarázattal. De azon nyomban fel is ocsúdtam : a papírgyár, az üzemcsarnok szaga, robaja, rezgése, a nedves, feltekerceselt papírok, bálák világa, a zakatolás jól megszokott derűje, targoncahangok, a csarnok padlójának állaga, a papírgépek szörnyszülött óriásainak kipárolgása szó szerint orrba vágott. Talán nem véletlen, hogy éppen költözés közben, a már nem-még nem fájdalmasan ismerős lebegésében találtam szemben magam ezzel a látomással. Átmenet: magamra ismerek. Mert a gyár évek óta nincs, és noha el nem tűnt, csak a csupasz, néma és szomorú épületeket látom, ha az ablakból kinézek. Ahol a szüleim megismerték egymást, ahol egymásba szerettek, ahol nap mint nap dolgoztak. Ahol megestek azok a történetek, amiket meséltek, amiken vitatkoztak: mintát és célt mutatva, egy eposzi világot teremtvé bennem.

A hely, ahol lakom: nem létezik. 1980-ban még nem. Ma sem.

Közben megszülettem, felnöttem. Mintha kihúznák alólam a talajt.

Lakótelep. Borítékon, levelezőlapon, csekken, hivatalos papíron: ltp. Mintha szégyellni kéne magam érte, ez a három betű vádol. A szocializmus évtizedeiben világnézeti – és nyilván praktikus – okokból lakótelepek épültek. Apró szobák, semmi tér. Majd a gyár lefoglal. Ott ebédelsz, üzemi konyha, otthon épp csak előveszed majd a parizert a hűtőből. Maradékot melegíteni. Az életmaradék elfér a szűk helyen is. Áthallasz mindent, a hangok közös piacán húzik a közerkölcs.

Persze ezek a négyemeletes panelházak már nem az igaziak. Hiányzik belőlük a tízemeletes lélekölő tömeghatása. Ráadásul egy nagyközség szélén épült. Bele a zöldmezőbe, domboldalba. Pesti milliárdosok ezért környezetvédelmi hivatalokat fizetnek le, itt meg ingyen van. Félúton: az agyatlan embertervezők kíméletlen antropológiája és az élhető viszonyok között.

Az elvadult kert, amire ablakom néz, olyan, mint egy állatkert. Üzekedő macskák, valószínűtlenül hangos sünök, rókák, különféle nemzetségbeli madarak tanyáznak benne. Régen alkalmas volt körtelapásra. De mire – a nagyobb és élelmesebb telepi gyerekek kis tanítványaként – felnőttem volna a feladathoz, megszűnt a lehetőség, már nem volt körte, nem volt gyümölcs. A *Pácsa bácsi* kertje, így mondtuk, Pácsa bácsi már nem él, neve számomra mesebeli hangalak. Azt a körtét, amit egyszer egymagamban befalhattam – a nagyoktól kaptam, a kicsi jogán –, minden nyáron újra elfogyasztom: a darázsdöngés hangját hallva elkezdem érezni, ahogy a könyökömön csurog a lé. Ez a kert eltűnt, átadta a helyét valami másnak, ami megint: közelebb van a nemléthez, a nincshez, noha kincseivel szüntelenül rendelkezünk. Egyszer majd jön valaki, aki kivágja a vaskossá érett fákat, rendet tesz a burjánzó növények közt, ágyásokat készít, megmetszi a fákat, kerítést épít a kidőlt helyére és veszekszik a gyerekekkel. Most, hogy odaát semmi élet, virágzik a zöld szabadsága.

A másik hangalak, amit gyerekkoromtól fogva nem is tekintettem másnak, mint sajátos tulajdonnévnek, ami az otthonomat jelöli, a Kumbéla. Lehetne elemezni, hogy a puha zöngések lágy áramlása hogyan ágyaz meg stilisztikailag az otthon derűs képzetének, de felesleges. A *Kumbélán tákozunk* – mondtam, mintha azt mondtam volna: *édesanyám*. A másik lakótelep, ami a cementgyárhoz épült, Lábatlan átellenes pontján, fent a hegyen, a *faluban*: kemény, katonás nevet viselt. Zalka. Nincs kétségem afelől, hogy egészen máshogy alakul az életem, ha a két lakótelep névadója valamiért megcserélődik. A Kumbéla olyan finom név: ahogy osonsz haza a házak között, szorosan a falhoz simulva, mintha egy kicsit beleolvadnál magad is ezekbe a szép, nagy kockákba. A társas érintkezés két fő közösségi tere: a kisjátsszó és nagyjátsszó, a kopott vasjátékok, a nagy átforulási kísérletek, elesések és felsírások; sötétedés előtt hazaindulni, rendesen, fegyelmezetten, miközben üvöltő társaidat erőszakkal kell hazacibálni; a nyár íze a foci pályán, amikor a nagyok mindjárt visszaadják a labdát, csak még egy kicsit türelmesnek kell lenni, mert Igornak lőnie kell egy gólt.

Amint megtanultam olvasni, észleltem a házakon levő feliratot, de ezt egyáltalán nem kapcsoltam össze azzal a mitikus névvel, aminek forrása valahol

a legelemibb emlékeim között lebegett. Csak akkor tudatosodott bennem a név igazi (vagyis: mások számára igazi) jelentése, amikor lecserélték, a politikailag korrekt, semmitmondó új névre. Piszkei lakótelep. Noha ebben a névben nem szerepel egyetlen kommunista tömeggyilkos sem, mégsem tetszett jobban, sőt. Emlékszem, amikor édesanyám bejelentette a változást, rögtön átláttam a szitán: mindez fából vaskarika. Tekintve, hogy Piszkén ez az egyetlen lakótelep, ez az elnevezés megalázóan redundáns. Beismerése annak, hogy Kun Bélát már nem szabad, ellenben semmi más ötletünk nincs. Képelem, évtizeddel később, milyen szép lett volna, ha egy alig ismert író vagy költő nevét viselhetné ez a hely. Akkor sem létezne jobban, akkor is a nemlétbe ásítana. De legalább a szimbolikája jobb lenne. Produktívabb, pedagógikusabb. Kevésbé ösztökélne a megfutamodásra.

Amikor az 1908 óta létező, 1925 óta papírt is gyártó üzem (ez lesz, ez volt: az Öreggyár) kinőtte magát, a szocializmus delén építettek egy új, modern gyárat. 1973-ban adták át, az építők nyomát egy szálló jelzi. A gyárral szemben pedig megszületett a lakótelep, a Piszkei/Kun Béla. Ez a terület az építkezések megkezdése előtt vélhetően emberemlékezet óta dimbesdombos senkiföldje volt. Ebbe a seholba telepítettek jónéhány lakóházat, utoljára épp azt, amely számomra a legfontosabb. Egy kis lakóöböl jött létre a 10-es út mentén: élelmiszerbolt, zöldséges, fodrász, olykor újranyitó kozmetikus, újságos, lottózó és a rendre befuccsoló örök kalandorok: virágbolt, lángosos, régen hentes. Meg két kocsmá, óvoda. Lábatlan, papírgyár: majdnem függetlenül magától a településtől. Gyárfalu, hegyektől ölelve. Hátnál kis telkek, a szorgalmas munkások mennek a kis kannával, biciklin tolva a kapát. Még hátrébb, a mélyúton: félelmetes hely csaholó kutyákkal. Egyszer az osztálytársam fejére ugrott egy elég nagytestű kutya, azóta nem mertünk arra menni. Illetve: pár napja arrafelé kocogtam. Az utat ugyanaz a két csaholó kutya zárja el. Húsz éve ott ugatnak, félelmetes.

Ha felmegyünk a hegyre, szinte alig látjuk a lakótelepet. Ahogy távolodunk tőle, egyre komikusabb a látvány: az a tér, amit jól belakott kozmoszként ismerünk, a kényelmesen terpeszkedő domboldalhoz viszonyítva kis pont csupán. Szétteltekintve a cementgyár sziluettje látszik, szemben Szlovákia. Amit édesanyám kiskoromtól következetesen úgy hív: *a csehek*. Hogy a Duna másik oldalán lakó magyarokból – akik ugyanolyanok, mint mi, csak kicsit másképp beszélnek – hogyan lesznek szlovákok meg csehek, azt nem nagyon értettem. Ma sem, de azt már tudom, itt kivételes módon egybeesik természetes és mesterséges határ.

Noha azon a napon, amikor városi polgárokká váltunk, egyetlen varázsütéssel az Európai Unió polgárai is lettünk, ezek a határok nem tűntek el. Talán csak a táblák.

74

Telepnek, korszaknak, országnak: a szélén vagyunk. És még csak nem is a rosszabbik szélén. Amerre nézünk, csak határokat látunk: hegy, erdő, folyó. A modernitás mintaképei vagyunk, kiválasztottak. Emberemlékezet óta utolsónak tudjuk magunkat, a miénk különleges helyzet. Eddig még csak-csak, ezután: sehogy. Azt, hogy utánunk ki jön, egyáltalán, hogy jön valaki, nehezen tudjuk elképzelni. .

...

Amikor idegenek előtt a bemutatkozó köröket futva odáig érek, hogy Lábatlanon nőttem fel, akkor két, egymást nem feltétlenül kizáró reakcióra vagyok felkészülve.

Az egyik az úgynevezett vicces nevű települések asszociációs lánc: otthonomról sok embernek eszébe jut Bugyi, Ondód, Pornóapáti neve. Elnéző, de saját felelősségemet sem teljesen megtagadó mosoly a legmegfelelőbb válasz: hiszen mégiscsak én születtem erre a helyre. Mások nemcsak, hogy hallottak már Lábatlanról, de még legfontosabb termékét is ismerik: a Crepto fantázianevű wc-papírt.

A szüleim a papírgyárban ismerkedtek meg egymással. Amióta az eszemet tudom, ott dolgoztak, egészen addig, amíg a gyár csődbe nem ment. Identitásuk fontos eleme volt, a hely, ahol életük nagy részét leélték, ahol barátkoztak, pletykáltak, vitatkoztak és veszekedtek. Egy nagy rendszer kis darabjaiként, három műszakban. Papírgyári gyerek vagyok.

A wc-papír, vagy szakszerű eufémizmussal: az eü(ti. egészségügyi)-papír előállításának egyik leglényegesebb eleme – a megfelelő alanyanyagon kívül – a perforáció. A kis lyukak, amik egymáshoz illesztik a rétegeket. Pontos elhelyezésük folyamatos odafigyelést, finomhangolást igényel: apró eltérések, pontatlanságok is könnyen selejt termeléséhez vezetnek. Édesapám gépmesterként, mint legény a gáton, harcol a rossz gépekkel, anyagokkal a termelés frontján – szigorú arkifejezéssel tekint a jövőbe, mint egy szocialista szobor, így képelem – mint afféle férfi princípium; édesanyám meg a minőségellenőrök között tüsténkedve mérlegeli az eredményt. Túloznék, ha kritikai szellemet mondanék, de azért nagyjából erről van itt szó. A női érzékenység, minden asszonyi kétely a könnyűipar nyelvére lefordítva.

Ők is félúton találkoztak. A gyár félúton van Tát és Neszmély között, szülői házak és jussok, földek és szőlők, metszeni-, ásní-, és kapálnivalók között. Két igazi falu között, félúton egy gyárfalu.

75

Én is félúton találkozom, találok fel magamat: ebből a sűrűsödési pontból indulok portyáimra. Lábatlanon az iskola csak egy buszmegálló, gyérünk, szálljunk iskolabuszra! Hadd szokjam. A tatai gimnázium már majd egy óra buszozás: ezért lassan kezd mitikus helyyé, életformává válni – nem mellesleg: ugratások, csokolózások, világmegváltó viták színterévé. Pest másfél óra zötykölődés az úgynevezett kényelmes buszon, pilótaülésekkel. Külön nehezítés: a legendás ürömi kereszteződés, úthálózatunk zen buddhista installációja.

Új Forrás 2014/8 – Pogrányi Péter: Lábatlan, papírgyár kíséret

Közigazgatásilag még az esztergomi (a 33-as) körzetben, de már közelebb Tatához. Ott csak megszülettem, itt már okosodtam is. Csigavonalban távolodom az eredeti kiindulóponttól. Ahova kötelesség hazatérni, a tanítás után, a buli végeztével, a szorgalmi időszak lusta csütörtökjein, nyári szünetben, téli szünetben, őszi szünetben. Számtalanszor éreztem hazafelé utazva úgy, mintha a nagy sötét semmiben utaznék a nagy sötét semmibe, egy kis szigetre, ami valamiképp az általam észlelt és belakott világ rétegeitől eltérő dimenzióban van, csendes háterszág, amit egy szűk korridor köt csak össze a harctérrel. Semleges terep, ahol csak le- vagy felszállás lehetséges.

A lakótelepen miénk a legmodernebb lépcsőház, ez az egyetlen, amelyik átesett a szigetelésen-felújításon. Be vagyunk burkolva az élénk barackszínbe: elűztük az egyenszürkét, el az erkélyeket díszítő, rég kifakult piros színt. Nyílászáróink műanyagból vannak, ha akarjuk, hermetikusan záródnak. Az egykor a gyárból érkező központi fűtésről áttértünk a saját kazánra, vége a kommunizmusnak, mindenki annyit fizet, amennyit fogyaszt. Mint a kocsmában. Régen akaratlanul is pazarolt az ember, az ökológiai lábnyomot csak mostanában találták fel, most meg önszabályozók lettünk. Hidegben aludni egészségesebb, olvassa akármelyik nagymama az interneten.

Gyerekkoromban a járdáról sosem kellett eltakarítani a havat, mert alatta futott a hővezeték. A mai szemmel rémes energiavesztés egy apró haszna, talán nem véletlen.

A panelprogram keretében felújították az épületet. Mutatóba, csak ezt az egyet, az igaz. De ebben az egyben is, noha a külső szebb lett, ugyanazok

az emberek laknak. A gyár megszűnése óta munka nélkül, vagy jó messzire ingázva naponta. A lakókat mikor újítják fel? Egyre több nénit-bácsit kell tegeznem, nem vagyok már gyerek.

76 Amikor beérik szüleim örök pesszimizmusa – *ki tudja, nekünk is meddig lesz meg ez a gyár?* –, és tényleg csődbe megy a munkahelyük, elmúlik a lakótelep is. Elveszti funkcióját: már senki nem dolgozik a gyárban. Nincs gyár, leállt a termelés. Újságcikkek, tévériportok, tüntetés. Ezek is jobbára a kinyúlt kampányidőszak miatt: sanzon az elkeseredett multiellenesség akkordjaival. A rohadt görög.

A lábatlani papírgyárat a kilencvenes években privatizálták, egy görög cégcsoporthoz került. Egyszerre tanultam az ötödikes történelemtananyag és szüleim történeteinek vissza-visszatérő görög neveit. Zeusz, Zeritisz, Iliász. Piszke nevét angolosan *piszkáj*nak ejtették, a családi humorban a mai napig él e szóalak. Az egyik hivatalos magyarázat szerint a szláv pesek szóból, ami homokot jelent. Csakhogy ebben a térségben egy szem homok sincs a Duna partján. Kövek vannak. Gömbölyű, telt kövek. Egres, azaz pöszméte, azaz piszke azonban nyilván akadt a hegyeken, hegyoldalokban.

Piszke volt lent (tatárjárás), Lábatlan fent, a hegyen – vö. fent, a faluban – aztán a kettő egy lett. Lábatlan bekebelezte Piskét. Piszkei lakótelep. Piszke Papír.

A házunktól nyílegyenes út vezet a gyár kapujáig. Néhány perc mindössze. Jó közel van, nem kell utazásra vesztegetni az időt.

Végül is mi azért lakunk itt, hogy közel legyünk, hogy praktikus legyen. A semmi közepén, a község szélén épült a gyár, hozzá a telep. Hogy könnyen lehessen termelni. Virágozzon az ipar. Hogy legyen a magyar embernek rendes magyar papírhulladékból előállított rendes magyar papírneműje.

A történet szerint egy szép napon összetrombitálták a papírgyár főnökeit, dognák össze a fejüket és keresnének gyorsan valami választ arra az égető kérdésre, hogy miért fogy több wc-papír, mint szalvéta. A legfrappánsabb filozófus-művezető pillanatok alatt rátapintott a lényegre: mert sok a segg és kevés a fej!

Olyan helyen lakni, aminek a neve összeforrt az ürítés elengedhetetlen kellékével. „Nem ott csinálják a budipapírt?” „De.” Hogy úgy mondjam, benne van a levegőben valami soha ki nem mondott, felejtendő vicc, ami kellőképpen

trágár és gusztustalan. Tudom, tudom, régen az újságpapír, meg persze a kukoricacsuhé. A budin, a kertben. A panelházban nincs budi, büszkén és modernül a konyha mellett szarunk, és a legrosszabb papírt használjuk, a jobbikat eltesszük nehezebb időkre. Kis ürtéstörténet, a szörnyű tévéreklámokkal. Persze nem csak ez a szükséglet tartotta fenn a papír- 77
ipar piszkei bástyáját. Ott volt például a híres *Nárcisz* papírzsombok (tessék, megint a görögök!), de azzal nem esik olyan zaftosan a viccelődés. A *Szilvia* papírtörő, ami a reklám szerint a háziasszony mindenkor legjobb barátnője („Te vagy a második legjobb barátnőm...”), hiába praktikus, itt szót sem érdemel.

A gyárnak sok élményt köszönhetek. Egészen kisgyerekként gyakran bevittek magukkal a szüleim, ilyenkor én is kipróbálhattam a titokzatos laboratórium eszközeit. Töredezett hajszálak a mikroszkóp alatt, kör alakú minták a szuperérzékeny mérlegek. Gépek üvöltése, zakatolás, fújtató szörnyek, kék ruhás ocsmányul beszélő férfiak és nők óriási papírhengerek között. Perforált képek. Ezek a képsorok gyakran leperregnek a szemem előtt: a papírgyári filmem díszletei ma romos, elhagyatott, pusztulófélben lévő épületek. Az Öreggyár jóval korábban felhagyott a termeléssel, a kilencvenes években, noha innen indult több mint egy évszázaddal ezelőtt a lábatlani papírgyártás története. A hetvenes években megnyitott nagyobb, modernebb üzem 2009-ben állt le végleg. A gépeket elvitték, aztán szép lassan mindent, ami értékké tehető. Az Öreggyár megkínzott épületeiből csodálatos módon még mindig ki lehet imádkozni valami kis vasat. Kint a tábla: eladó, kiadó. Pedig már csak rom, nem jó semmire. Csak emlékeztetőül: vanitatum vanitas. Hogy elmúlik minden. Régen verseny, megélhetés, közösség és kultúra volt itt, most a puszta falak architektúrája emlékeztet csak a múltra. Üres görgőjárat, szomorú ülepítőtartály.

Háromhetente édesanyám és édesapám is délelőttös volt. Ilyenkor hajnalban, munkába indulás előtt bevittek az óvodába, ahol a hozzám hasonlóan fel sem ébredt gyerekeket kempingágyakra fektették, hogy tovább aludjanak. Ezek az ébredések a Kossuth híradójának szignáljából és az épp lefőtt kávé kesernyés illatából állnak össze. Hajnali hat és nyolc között, amíg el nem indult a nap, lehetett aludni az óvodában. Azokkal a gyerekekkel együtt, akiknek épp szintén délelőtt dolgoznak a szülei. Sosem volt erőm olyan korán tiltakozni ez ellen a barbár kínzás ellen, de azért azt beláttam, hogy a papíriparnak és a műszakok rendjének köszönhető, hogy nem alhatok rendesen. Pedig én mindig afféle konzervatív, konfliktuskerülő, a szabályokat tiszteletben tartó („jó”) gyerek voltam, ennek megfelelően a kötelező alvással

kapcsolatban sem fogalmaztam meg fundamentális kifogásokat. Ugyanakkor a hajnali kelés nemcsak engem és a többi kisgyereket érintette érzékenyen, de az óvónőket is. Egyik-másik kifejezetten gyűlölködve beszélt a holdkóros kis alárendeltjeivel, mintha mi okoztuk volna ezt a szörnyű helyzetet,

78 hogy neki korán kell kelni. A mai napig fülembre cseng az egyik boszorkány fojtott kiabálása a hajnali derengésben. Húzd fel a lábad! Húzd fel a lábad! - rikácsolta. Akkor sem értettem, most sem értem, mi volt a gond azzal, hogy a hosszabbra nőtt gyerekeknek egyszerűen kicsi volt az ágy. Hacsak nem azt akarta áttételesen beleégetni a rettegő gyerekek emlékezetébe, hogy nagyon ráfázik, aki kilóg a sorból. Akinek lelóg a lába. Az enyém sose lógott le, de ettől még nem éreztem magam biztonságban. Sőt, annál félelmetesebb volt. És hiába fog ez a némber a pokol kénköves tűzén égni mindörökre, miközben a lábát tüzes vassal szeletelik mindig rövidebbre, a nemzedékekbe oltott félelem és sunyítás ott dolgozik az azóta felnőtt emberekben, akár tudnak róla, akár nem.

Ha leszáll az est
És a Nap süllyedni kezd
Elmerül mind, mit őrzöl, mi elveszett
Ha leszáll az est

Nick Drake 79

ALKONYAT

Ha az est leszáll
S az összes célon túlfutottál
A ravasz vagy, mit meghúztál
Ott állsz, ahonnan indultál
Ha az est leszáll

Ha hideg az éj
Levélként reszket, ki él
S a hulló arany mit sem ér
Ha hideg az éj

Ha madár se jár
És senki sem hívja már
Nem lesz, aki hazavár
Ha madár se jár

Ha nincs több játszma
Az újságpapírt szél fújja
És nem hozza soha vissza
Ha nincs több játszma

Ha nem áll a bál
Egyik álarcért sem kár
Az idő vendége voltál
Hiába neveltél, sírtál
Ha nem áll a bál

Ha leszáll az est
És a Nap süllyedni kezd
Elmerül mind, mit őrzöl, mi elveszett
Ha leszáll az est

EGY ESŐS ÉJJEL SOHÓBAN

Oly sokáig szerettelek
Annyi éven és napon át
És könnyeztem, hogyha sírtál
Nevettem, ha görbült a szád
Ahogy a barátokat néztük
S láttuk, hogyan zuhannak
Fejjel lefele a Mennybe
Fejjel a Pokol falának

Egy záporból menekültem
Fázva a karjaidba
Egy esős éjjel, Sohóban
A szél szerelmesen búgta
Borba borult bánatom
De rád derült a dal
Mint egy kisfiú s egy kislány
Még nem is tudtuk, mit akar

Néha úgy ébredek fel reggel
Mintha mindig másnap lenne
Te altatsz el újra
Beburkolózva a csendbe
Nem éneklek a jövőnek
Álmokat nem kergetek
Nem mondom ki a nevedet
Nem őrzöm, ami elveszett

Lassan véget ér a nóta
És nem fejthetjük meg, mit jelent
Alagút vár a fény végén
Elnyomott cigicsutka
Álmaim mérlegén

(Fordította: Papp Máté)

ÖREG

Öreg, az életem
Ott van a szemedben.
Nézd csak, hogy öregszem,
Régen itt élsz bennem.

Öreg, hány év telt el,
Huszonnégy
– mondd, mennyi lesz még?
Az Édenkertben nincs több
hely,
Hová mehetnék?

Nincs több örömöd,
Zsebedben
Apró csörög...
Mint a kavics, visszagörög
Minden emlékem.

Öregember, a szemeiddel
Tekintek most rád,
Kísérj figyelemmel
Egy életem át.
Csak egy pillanat,
És látni kezd a vak.

Altatók, szem lecsukva,
Futva a vén városba...
Szemed hunyva álomra,
Szemem hunyva álmodra.

Elsők és utolsók,
Látod, ott a koporsód...
Minden kő visszahull,
S a föld elsimul.

Öregember, a két szemeddel
Tekintek már rád,
Ki szívére figyel,
Az vakon is lát.
Egy pillanat csak,
És látom a múltat.

Öreg, nézd, mindened
Itt van a szememben,
Az egész életem
Régen ott volt benned.

(Fordította: Papp Máté)

HA ELMEGYEK

A ház néma.
Senki sem tudja,
milyen rég volt...
...pezsgő folyt,
a tenger kék volt,
kék, mint a szemed;
ott merülök majd el, ha
elmegyek.

Mióta a
házunk néma,
emlékezem...
...és elfeledem
kettőnk csendjét;
minden szavam tiéd, ha
elmegyek.

A távolból
vonatfüttyől szól...
...bárhová is érsz,
ha visszatérsz,
búcsút intek
a lenyugvó napnak,
és utánad megyek, ha
hajnal hasad.

Minden érted volt,
csak teérted szól
a dal, s jött el a reggel,
ha a parton aludtunk el;
így ébredek majd fel, ha
mennem kell.

Rozsdás sínek
hevernek az út mellett –
így fekszem
most nélküled
itt lenn.
Nincs több álarcom,
sem kártyalapom;
eldobom, eljátszom
az életem.

Gyerekek futnak
a tisztáson,
idegenek mulatnak
az udvaron.
A lélek talán több,
mint hús és vér...
...minden örök,
míg bennünk él.

*Valahol van egy város
És ebben a városban van
Egy ház
És ebben a házban
Ott egy nő
És abban a nőben
Ott egy szív, amit szerettek
Magammal fogom vinni
Amikor elmegyek
Magammal fogom vinni
Amikor elmegyek*

(Fordította: Papp Máté)

JászA A bluesok, a *Kopaszkutya* és a *Vadászat* után valami újat kellett kitalálnotok, valami nagyon mást. A *Vadászat* kultikus mű lett. Nagyon nehéz lehetett továbblépni, kitalálni, hogy mi lesz a folytatás. Egyrészt lehet-e ez az irányt folytatni, és merrefelé lehet elmozdulni? Miért az *Esztrád* lett az új irány, a szocializmus negyvenéves jubileuma?

NEGYVENÉVES SZÜLETÉSNAP: ESZTRÁD 83

Földes László Hobóval

Hobo A dolog úgy nézett ki, hogy a *Vadászatot* a

beszélget Jász Attila*

közönség tette – hogy a te jelződet használjam – kultikussá. Semmi ilyesmire nem voltunk fölkészülve, ma se vagyunk. A közönség azt csinál, amit akar, vagy szereti, vagy nem. Abban ugyan van valami, hogy az ember vagy eltalálja a saját korát, a saját idejét, vagy nem. Vannak ilyen lemezek, a *Vadászat* vagy a *Circus Hungaricus*, a *Táborút* mellett is ilyen volt, valamennyire eltalálta saját korát, de nem azért készült, csak szerencsénk volt.

Ha valamennyire a racionális okát kellene fölkeresni az emlékeimben ennek az egész *Esztrád* dolognak, akkor az egyik alapvető, kiinduló mindenképpen az volt, ez fedti a valóságot, hogy Tátrai Tibor és Deák Bill Gyula a *Vadászat* után kikerültek a zenekarból.

Sokféleképpen lehet magyarázni, de csak két oldalról lehet az ő távozásukat megfogalmazni. Az egyik, hogy négy ilyen embert, mint Póka, Tátrai, Deák Bill meg én, csoda, hogy egyáltalán együtt lehetett tartani, a másik megközelítés az, hogy egy olyan zenekar, amiben ez a négy ember együtt van, hogy mehetett szét. Mindennek megvannak az okai. Deák Bill Gyulát nagyon szerettem, meg nagyon szeretem őt ma is, akárcsak Tibuszt, de Bill eleinte közelebb állt hozzám, a humora miatt rettenetesen nagy rajongója voltam, meg vagyok ma is.

Egon a *Rossz vér* lemez elkészülte után figyelmeztetett, még a filmgyári stúdióban megmondta, hogy figyeljem meg, Bill másnapra meg fog változni. Igaza lett. Attól a naptól kezdve hangoztatta és hangoztatja ma is, hogy ő a legjobb a világon. Ennek ellenére, nem gondoltam, hogy el fog menni. De végül is, amit annak idején, 1979-ben akartunk, a saját Bill-lemezt, sikerült. Ez sokkal fontosabb annál, hogy miért ment el, és miért nem tudott maradni. Az élet így van megírva, rajtam kívül mindenki előre látta, hogy ez lesz. De az egyértelmű, hogy egy olyan egyéniség, mint Deák Bill Gyula, már

akkor is megérdemelt volna magának egy saját zenekart, hogy ne egy másik zenekarban kelljen énekelnie, esetleg másodhegedűsként. Mert a zenekart – nomen est omen – Hobo Blues Bandnek hívták.

84 Velünk együtt megismerte őt az egész ország, aztán saját zenekara lett, lemezeket tudott készíteni, ez nagy dolog, hiszen rengeteg mindenki elveszett és eltűnt a múltban, különösebb nyom nélkül. Ő pedig nagy sikereket ért el ezután is. Ma is jelen van, ez is nagyon jó. Bár attól a tematikától, amit a velünk készített dalai mondtak és jelentettek, messze eltért, ugyanígy a bluestől is. A blues királyának nevezi magát, de többé már nem készített egyetlen blueslemezt sem.

A HBB sem csinált szigorúan vett blues-albumokat – most ugyan jön egy dupla –, de hát mi határoztuk el és meg, mi jöjjön, mindig azt csináltuk, amit éreztünk. Bekerült Tóth János Rudolf gitárosnak a zenekarba, ő addig vendéglátózenész volt külföldön, onnan jött haza, és meghívtam a kaposvári színházban dolgozó, nagyon boldogtalan, nagyon elégedetlen és nagyon tehetséges Fuchs Lászlót, zongorázni. Az ő jelenléte – az összes színházi zenét, kuplékat ismerte és tudta, tizenöt évet nyomot le színházakban – lehetőséget adott, hogy kiszélesítsük a zenekar hangzását, hiszen Tátrai idejében, vagy azt megelőzően, nem voltak billentyűsök a zenekarban és inkább rockot játszottunk, kiegészítve sok blueszal. Nekem régi mániám volt, hogy legyen zongoristánk.

Jött 1985, a szocializmus és az én 40. születésnapom éve. Szovjet uralom alatt éltünk és náluk nagyon mentek az esztrád-műsorok. Ez azt jelentette, hogy különböző zenék, azaz forradalmi indulók, népdalok, operaáriák, románcok, operett-duettek – a Hajmási Péter oroszul, nem lehetett rossz – és balettáncosok, tűzokádók, humoristák, bohócok, zsonglőrök, artisták mutatták be tudásukat Lenin és Brezsnyev képe alatt, akik jóindulatúan néztek félre, amikor a száztagú kozákkórus fölött átugró gopak táncos véletlenül lerúgta a basszuszszólam kétméteres főtörzsőrmesterének kucsmáját. (190 alatt csak tenorok kerülhettek be az Alekszandrov együttesbe.) A két Iljicsen kívül mindenki azt hitte, ez is része a műsornak és felszabadultan tapsoltak Bizgjev őrvezetőnek, aki földet érve mosolyogva rugdalta ki maga alól a lábait, nem gondolva a lehetséges következményekre. Jaj, gyermekkorom kedvenceit, a matróztrikós tangóharmonikásokat majdnem kifelejtettem.

Szóval nagyon komoly, hazai Jozsif Kobzon-Koós János turnénak néztünk elébe és Varga András (1928) mozgalmi bariton is bejelentette villámgyors hazatérését Angolából, ahol Balassa elvtárs elektromos orgonakíséretével

énekelt munkásmozgalmi dalokat a szakadó esőben a dzsungelben a fekete felkelőknek, akik ugyan nem értették a *Bunkócska* szövegét, de lelkesen mellükre tűzték az ajándékba kapott ötágú csillagos Lenin-kitűzőket. Ettől a híradóban látott helyszíni tudósítástól és Kulcsár István a tévében leadott *Díszszemle a Vörös téren* című filmjétől fellelkesülve eldöntöttem, hogy én is csinálok egy esztrád-műsort. Beadtuk a szöveget, de az *Ars bluesica* miatt kitört a gyalázat.

85

„Negyven évig nem tudtam, ki vagyok én, / de minden eljön a maga idején. / Nem vagyok zászló a mások ünnepén, / szelep vagyok az ország fenekén.” Másokkal együtt pontosan tudtuk, hogy mi vagyunk a „legvidámabb barakk” címkéje, mutogatnak Nyugat felé bennünket, hogy lám, itt ilyen is lehetséges. Hagytak létezni, hogy az emberek egy része levezethesse a feszültségét rajtunk keresztül, vagy a mi segítségünkkel. A helyzetünket vagy szerepünket így tudtam megfogalmazni és ebben kicsit az is benne volt, hogy nem vagyunk többek a hatalomnak, mint egy fing. Na, ezt elolvasta Erdős elvtárs, és majdnem bubópestist kapott. Félév múlva azt mondta, hogy ez nem megy el, írjak másikat. Kimentem a folyosóra, leültem és írtam egy parafrázist: „Több, mint negyven év a csillagok alatt, / utam csapdák közt nagy baj felé halad. / Bár én szerelemből játszom ezt a zenét, / tudom, mire kellek, kinek és miért.” Erre, látva végtelen együttműködő-készségemet, azt mondta, legyen inkább az első. És így, csak 86-ban, egy évvel később megcsonkított formában kijöhetett az *Esztrád. A Levél Irinának* a Szovjetunióról írott óda volt, haját tépte mindenki, nekem se voltak illúzióim, hogy ez megjelenhet, kívágtak vele együtt. Veszni hagytam, de ennek árán, kissé módosított formában kihozhattuk a lemezt.

Új Forrás 2014/8 – Negyvenéves születésnap: Esztrád
Földes László Hobóval beszélget Jász Attila

Nyáron a Petőfi Csarnok szabadtéri színpadán mutattuk be, Rajk László csinálta a díszletet, bár még mindig be volt tiltva. A vásárokon vannak olyan paravánok, ahol az ember hátulról bedughatja a fejét egy lukba, kívülről egy oroszlán szájának látszik, és mint halált megvető bátorságú hőst, lefényképezik. Ilyen díszlet volt, ilyen helyekre kellett bedugdosnom a fejemet, és így énekeltem. Volt egy fölirat, amely lángoló piros betűkkel az egész hátteret uralta: „Éljen a pá”... Nem fért ki több, direkt úgy csináltuk, az emberek megkérdezték, hogy ez micsoda? Éljen a párt? Nem, mondom, éljen a pálinka, csak a többi nem fért ki. (Akkor és azóta is ezt hívták a közönséggel vagy a többi művésszel való összekacsintásnak.)

Lement ez a buli is. Előtte megjelent a lemez, ami a *Vadászathoz* képest természetesen nem aratott akkora sikert. És rögtön elindultak a különböző hangok,

miközben a lemez legjava jó volt. Már ha valaki el tudja fogadni egy blueszenekartól, hogy ilyesmit csinál. Állati jó számok voltak rajta, hat-hét szám kiállta az idő próbáját, a *Latabár*, a 6:3, a *Negyvenötös blues*, a *Túl az Óperencián*, ezek valóban esztrádszerűséggel kötődtek össze. Zsákbanfutas, 86 lépényevés, ingyen virsli, sör, esztrád, benne mi is, a HBB. Így volt kitalálva – megcsinálva az egész lemez. Mindenki azt hitte, hogy a *Vadászat* folytatása lesz, amit nem lehet folytatni, meg nem is kell.

JászA Videoklipet is csináltatok. Ez hogyan jött össze? Kinek az ötlete volt, hogy a 6:3-ból klip legyen?

Hobo A 6:3-as futballmeccsről készült szám videoklipje nem sértette a létező szocializmus érdekeit, a Rákosi-korszak modorában készült a szöveg. A futballmeccs 1953 novemberében volt. Ennek megfelelően mi, mint munkáskórus énekeltük, vidáman, tele életörömmel, így nem nagyon tudtak belekötni. Jelmezeket is bevetettünk. Fölvettem valami fekete balettruhát, arra egy fűszoknyát és kifestettem magam négernek, fehér volt a szájam. Döme Dezső arab sejként jelent meg. Egy másik jelenetben eldugtam a hajam egy kalap alá, és Hitler-bajusszal, mint egy besúgó sunnyogtam, keringtem össze-viszsa, még Stulpnágel elvtársat, a városi párbizottság kulturális munkatársát is eljátszottam. Póka természetesen futballsztár volt, az ő labdakezelését még Puskás sem tudta volna utánacsinálni. Minden hülyeségnek teret adtunk. Mindenki bele tudta tenni a saját humorát. Tóth János Rudolf, mint öntudatos mezőgazdasági dolgozó – nem paraszt! – kaszával a kezében énekelte: „Gyarmatai vérét szívja a brit birodalom”.

Megjelenése idején semmilyen magyar zenei vonulatba sem illett bele. A miénkbe sem. Mert mi nem vonultunk, hanem erre-arra szédelegtünk, sok mindent kipróbáltunk, ami nem azt jelenti, hogy ezek sikerültek. De ha nem volt tematikus a lemez, mint például ez, a dalok zenéje és tartalma akkor is teljesen eltért az előzőtől. Volt egyszer-kétszer, hogy a közönség egy része tüntetett a *Vadászat* ellen, a *Kopaszputyát* akarták, meg annak a folytatását. Elnézést kérek érte, de sosem törődtem igazán azzal, hogy kinek mi tetszik, ez sokszor találkozott a közönség elvárásaival, sokszor nem. Egy idő után az emberek rájöttek, hogy nem az előzőt ismételjük, hanem megyünk tovább. És ez az *Esztrádnak* is jót tett, jól ment, sikere volt.

JászA Van egy szál, amiben folytatjátok a *Vadászatot*. A *Túl az Óperencián*. Tulajdonképpen megint egy kuplészámról van szó, ami egy létező jazz számból született.

Hobo *In The Mood*, Glenn Miller dala. Igen különleges története van. Piroska szexuális sanyargatásairól szól, aki látszólag a Farkas nevű bankár markában vergődött. A dal hozzánk kerülésének története messzire nyúlik vissza. Az *Esztrád* lemez maga időrendi sorrendben halad. Az első a *Negyvenötös blues*. Aztán a *Túl az Óperencián*, eredeti angol szövegével a világ egyik legismertebb száma volt a negyvenes években, jóval a Beatles-Rolling Stones-korszak előtt.

87

Póka Pál, Egon apukája, állatorvos volt és a II. világháborúban amerikai fog-ságba került. A fogolytáborban az amerikai tisztek klubjában játszott egy zenekar, amely magyar hadifoglyokból állt, Pali bácsi volt a nagybőgős. Ezt a számot is játszották az amerikai katonáknak. Csakhogy az *In The Mood* amerikai sláger volt, aminek senki sem tudta a szövegét. A kottát a háború végén nem lehetett megszerezni. Valamelyik Isten csapása, magyar lóköető írta rá a magyar szöveget: „Túl az Óperencián történt az eset, / kis Piroska nagymamához igyekezett. / Kicsi kosarában, mely a karján fityeg, / tojáspótló, műlekvár és cukorje-gyek...”

Mivel az *Esztrádot* úgy gondoltam el, hogy a szocializmus negyven évét mutassa be, 1945-től kezdve 85-ig. Így került az elejére a 45-ös *blues*, vagyis a háború legvége, erre jött rá ez a hadifogolytáborból származó dolog. Aztán a Rákosi-korszakból a 6:3. Majd jöttek Latabárek, akik a 30-as, 40-es, 50-es, 60-as évek fantasztikus művészei voltak. Politikától, történelemtől függetlenül, mindig megneveztették az embereket, végtelenül tehetséges művészek voltak. És időrendben mentek a számok tovább. A *Kis vörös kakas*, amelyiket az őrtoronyban hallottam először 64-ben. A végéről hiányzik pár szám. A *Videoszerelem*, ami aztán nem is jelent meg. És volt a *Levél Irinának* című, amit már említettem.

Hát ez volt a *Túl az Óperencián*nal, akkor is leginkább a marhaskodáson járt az eszem az *Esztrád*-műsor kapcsán. A dal elején annyira gyorsan tekertek, hogy a rémültet adva belenevettem a mikrofonba: „Hol az egy?” Kicsit később Döme Dezső csörömpölt a borzalmas kínai cintányérjain én meg kínomban beszéltem: „Előnyös testtartásban Döme Dezső”. Ezek a hülyék fölvezték és rajta van a lemezen. Ettől kezdve Döme Dezső a közönség szeretete miatt mitologikus alakká emelkedett. Bárhová ment, megkérdezték tőle, hogy mi az igazi előnyös testtartás? Hogy miért mondtam, nem tudom megmagyarázni, hogy honnan vettem ezt a baromságot. Éjszaka, a sötét stúdióban sok minden megtörténhet, főleg, ha vokalista lányok is vannak. Na, Döme Dezső kivirágzott. Számtalan este, az előadás végén, meghajlás közben bemutattam a

zenekart: Fuchs László, Póka Egon, Tóth úr, majd amikor húztam előre Dömét, harminc ember elkezdte ordítani: „Előnyös testtartásban!” Ez a kis véletlenül becsúszott vicc Döme Dezsőt a görög félistenek magasságába emelte.

88 JászA Aztán valószínűleg annyira tetszett nektek ez a kuplész, hogy bevettetek a műsorba időnként egyet-egyet az örökzöldekből.

Hobo Ott van mindjárt az *Ott fogsz majd sírni*, ami a magyar rockzene alapvető darabja. Tegnap játszottuk, nem dobáltak paradicsommal. Mindig voltak ilyen kuplék repertoáron.

JászA Adtál is még egy sanszot Dömének a *Turistával*, meg a többieknek is kötelező volt időnként bedobni egyet-egyet.

Hobo Van Kazal Lászlónak egy híres kupléja: „Megyen a hegyen a turista”. Döme azelőtt még soha életében nem énekelt és különben rettenetes nagy beszari volt. Iszonyúan meg volt rémülve mindig. Mikor először meglátta a Budai Ifjúsági Parkban a sok ezer nézőt, nem mert kijönni az öltözőből. Ordított a közönség, mint az albán számár. „Hoboooo!” Menjünk már, az anyád, gyere! – üvöltött vele Egon. „Nem, nem, én nem megyek ki, jaj!” Na de pár év elteltével ez az „előnyös testtartás” annyira meghozta a kedvét, hogy egyszer csak bejött hozzám a Lágymányosi Közösségi Ház öltözőjébe: „Ide figyelj, Hobo, kitaláltam valamit”. Hú, mondom, ha ez most berak még egy cintányért, megbolondulok. Azt hittem, hogy valamit kitalált a dobolásra. Ehelyett elővezette, hogy szeretné elénekelni a „Megyen a hegyen a turistát”. Jeget szart mindenki a röhögéstől.

És eljött a nagy nap. Döme megtanulta ezt az izét, bevett egy-két széntab lettát, aztán kiment a színpadra, Fuchs a zongora alatt ült és úgy zongorázott fölfelé. Nem mertünk sehova nézni, csak magunk elé. És akkor hátrafordult a mikrofontól, rám néz: „Hobo, most mi lesz?” „Magadnak választottad a *Turistát*, ne nézz rám, az Isten rogyassza le az eget!” – dörrentem rá, erre ijedében eleresztette: „Megyen a hegyen a turista...” Botrány volt, akkora sikere lett. Mondanom sem kell, egy hét múlva, megint jön, hogy kitalált valamit. Póka már húzott is ki az öltözőből: „Jézus, Mária!” Döme Dodi erre elővett a nagytáskából egy kistáskát, a nagytáskán behúzta a cipzáráját, kihúzta a cipzáráját, belerakta a nagytáskába, és így tovább. Ez egy másik Kazal sikerszám volt. Ez az elmebeteg megtanulta kívülről és ezt is előadta a színpadon. Sírtunk. Háromszor kellett elkezdeni a számot. Fetrengett mindenki. Nagy sztorija van a szövegnek. Valaki fölszállt a villamosra, leült, vele szemben egy nő, aki elővette a nagytáskát, abból kivette a kistáskát, de aztán a nagytáska

cipzárját behúzta, kinyitotta a kistáskát, abból kivett még egyet, a legkisebbet is kinyitotta, utána visszarakta őket. Valami elképesztő zseniális szójátéksorozat volt. Közben szegénynek annyira kellett figyelnie, mert a szöveg annyira nehéz volt, hogy ha elkezdett énekelni, többé, a szövegmondás gyorsasága miatt nem ért rá beszarni. Iszonyúan koncentrált és nyomta, hogy ilyen cipzár, olyan cipzár, amolyan cipzár, százszor. Mikor vége lett, fölrobbant a terem. Körülnézett, el nem tudta volna képzelni, maga sem értette, hogy került ide, hogy neki tapsolnak. Ha van ideje beszarni, két mondatot se mond el.

A kuplék minden koron átkísértek, ma is velünk vannak. Póka, Ferike és Matyi valami „aluminiumedényt” is tudnak, én meg a „telefonkönyvet” vágtam be harminc évvel ezelőtt. Azóta is tuti siker mindegyik.

Kicsikét ugrok az időben. 92-ben vagy 93-ban Cili néni kocsmájában ülünk Kapolcson, Tomsits, Babos, Márta Pista egy zongorával meg én. Kuplékat játszottunk. És megjelent Orbán Viktor. Erre beintettem Babosnak meg Tomsitsnak és már nyomtuk is: „Én mindenkiben csalódtam, nem sajnált senki”. Tombolt a közönség, Márta Pista meg rugdalta a lábamat az asztal alatt: „Hülye, maradj csöndben!” Pedig akkor Orbán Viktor nem volt miniszteresélyes, vagy ilyesmi. Nem jött zavarba, hanem kapásból válaszolt. „Lacikám, le kellene már lépned a valóság talajára.”

A klubkoncerteken persze már korábban is játszottunk mindent. „Mások vittek rossz utakra engem”. Volt olyan, hogy játszottunk egy egész egyveleget, a *Voláré*, *Volárétól* kezdve a *Marina*, *Marina*, meg nem tudom, micsodáig, „Pókháló van már az ablakon”, „Isten véled, édes Piroskám”. Azt nem tudtuk végigjátszani, annyira röhögött a zenekar. De az emberek jól fogadták. A baromi nehéz bluesok meg rockzenék, versek mellett időnként kitört a gyalázat.

JászA Van a lemezen egy kevésbé vicces Brecht-kuplé, amit szerintem azért vettél be, mert jól illett a műsorba. Amit a Doors is játszott, az *Alabama Song*. És annak idején játszottatok több Doorsot is ebben a műsorban. Ezeket hogy építetted be?

Hobo Amikor Fuchs beszállt, elkezdtünk Doorsokat játszani, hiszen náluk nagyon fontos a zongora. Meg tudtuk csinálni a *Vándor az útont*, vagy a *Light My Fire*-t és így tovább. Ezek egy része bekerült ebbe az esztrádos műsorba. Aztán következő évben kiszélesítettük egy teljes Doors-koncertre és ezt

Göcsey Zsuzsa, rádiós zenei szerkesztő segítségével rögzítettük, majd meg is jelent, dupla lemezen.

90 Az *Alabama Song* eredetileg egy Brecht-darabban, a *Mahagonnyban* hangzik el. Ezt és a *Koldusoperából* a *Bicska Maxit* is játszottuk. Ezt is lefordítottam, belekevertem az OTP-t, meg a PostaBankot, meg mit tudom miket. Mert tudják, a dal a londoni bűnözésről szól, bankárok, tőkések, milliomosok, gengszterek, lotyók, ilyenek. De nem sikerült az összes helyszínt és az összes fölbukkanó figurát behelyettesíteni az akkori magyar vagy későbbi magyar valóságból, ezért inkább feladtam. Nem sikerült úgy, mint az *Alabama Song*, amit szintén lefordítottam. A Doors is játszott, onnan jött az inspiráció. És mivel csináltunk már Eörsi-estet, dolgoztunk Ascher Tamással meg Szikora Jánossal a *Vadászat* esetében, súrolgattuk a színház széleit is.

A Ginsberg- és meg a Morrison-lemez anyagilag tökéletes csőd volt, mivel nem mi írtuk a számokat. Azt a luxust nem engedhette meg senki magának, hogy a lemezekből befolyó pénzekről lemondjon. De mi Morrisont fontosnak tartottuk, ha már a Rádió felvette. Meg is kaptuk a Doors jogvédőtől a műfordítási engedélyt és ők nem mondtak le, a jogdíj nekünk járó – 1/12 részéről – minket.

Nagyra tartottuk a lehetőséget, hogy miután már kétszer találkoztunk Ginsberggel és koncertztünk is együtt, 1987-ben készíthessünk vele egy közös lemezt, az *Üvöltést*.

JászA Játszottál már színészként is Miskolcon.

Hobo Borítsunk rá fátlyat! Játszottam két darabban is. Először 81-ben az *És te, szépségem, igen, igen te* című darabban. Totálisan megbuktam, teljesen jogosan. Állati szar volt, amit csináltam. Egyetlen mentségem, hogy nem adtak rá elég időt, és a rendező talán – ez persze csak később derült ki – még nálam is tehetségtelenebb volt. Soha többet nem is rendezett semmit. Tehetségtelen voltam, de nem nyugodtam bele. Három nap alatt átírtam a magam kedvére a darabot, és attól kezdve már sikere volt. Utána játszottam egy Wedekind-darabban, a *Luluban* Hasfelmetsző Jacket. Ez azért már jobban ment. Gyilkoláztam a népeket...

JászA Időnként szoktatok játszani Tom Waits-dalokat is.

Hobo Fuchs Laci érkezésével lehetővé vált ez is. Nagy Tom Waits-es voltam, és Fuchs Lacival behúztuk ezt a szálat is. Lefordítottam pár dalt. Gyönyörű

szövegek. Költőiek. Majdnem olyan jó szövegei vannak, mint Bob Dylannek. Minden egyes dal – tanultam is tőle – egy-egy emberi sors. Van egy csomó számom, melyek nem arattak sikert, de a történeteik emberekről szólnak. A *Férfibánat* lemezen például mindegyik dal, vagy *A nemek háborúján* szinte mindegyik, szomorú dalok általában. Mind egy nőnek vagy egy 91 férfinak vagy ketjüknek a sorsa. Tom Waits leginkább kisstílű bűnözőkkel, amerikai félvilági, alvilági dolgokkal foglalkozott. Csináltam egy hasonló lemezt, a *Bűnön, börtönön, bánaton túlt*. Egy bűnöző életéről szólt, akit ismertem. Deák Bill Gyulának írtam a 90-es években, igaz sosem játszotta.

Van pár katartikus Tom Waits-kedvencem, például a *Waltzing Matilda*, más néven *Tom Traubert's Blues*. vagy a *Downtown Train*, az *Invitation To The Blues*. Később, ahogy hozzájutottunk a lemezeihez, tudtuk meg, hogy rengeteg filmzenét is csinált, játszott filmekben, színdarabokhoz is írt zenét. Munkásságában nagyon benne van a Ginsberg-, Kerouac-féle költészet ismerete. Mint mondta, ezeken nőtt fel. Ugyanígy észrevehető a színházhoz való kötődése. De a munkásságának nem ezt a részét szeretem, hanem azokat a gyilkos, szívettépő dalokat. Mint az *Idő* vagy *Time*, vagy a *Hold On*, vagy a *Black Wings*. Ahogy *West Side Story*-ból ismert *Somewhere* című számot is énekl, az valami döbbenetes, vonós zenekarral énekel irtózatossággal rekedten.

Gondoltam valami ilyesmire én is, hogy esetleg csináljak ilyet, de nem tudok úgy énekelni, és inkább nem csináltam meg. Tudtam, hogy ez nekem nem menne, pedig iszonyatosan jól hangzik egy ilyen karakteristikájú hang vonós zenekarral. Annyira nem illik össze. Ő maga írja a zenéjét és tud bánni a hangjával. Nagyon tanult művész, kiváló költő, és szabadabban rohangál ebben a műfajban, mint én. Először a Márta Pista-féle József Attila-lemezt énekeltem 1991-ben ilyen zenei körülmények között, de szerencsére addigra már összeszedtem egy csomó tapasztalatot.

JászA Néhány Tom Waits-dalt sikerült is felvenni...

Hobo A *Kenyerem java* című lemezre rá tudtunk tenni Tom Waits-eket, és az *Idegen tollakra*, amihez Tom Waitstől kellett engedélyt kérni. Ilyenkor be kell mutatni a magyar fordítás angolra visszafordított változatát, és azt összehasonlítják az eredeti Tom Waitsszel. Gyönyörű dal a *Hold On*, ami magyarul – a számtalan lehetőség közül – többek között, azt is jelenti, hogy tarts ki. Nem énekelhettem, hogy „Ne add fel!”, mert az három szótag. Nem mehetett az sem, hogy „Harcolj”. Ez magyarul azt is jelentheti, hogy „Ne add fel!” Nem

engedték, így a lemezen az hallható, hogy „Tarts ki!”, ami elég pocsékul hangzik ahhoz képest, hogy „Harcolj, harcolj!” Szebb, mint a tarts ki, tarts ki. De nem győzhet mindig az ember. Viszont majdnem húsz Tom Waits-dalt megcsináltam, amiből később sikerült még vagy ötöt lemezre venni.

92 Azokat elfogadta. Ő személyesen nézte meg.

Vannak olyan művészek, mint Keith Richards a Rolling Stonesból, vagy Marina Vlady, Viszockij felesége, akik sokra értékelik – és Tom Waits is ilyen –, ha egy másik nyelven, egy idegen kultúrába bekerülhet a daluk.

JászA És a Morrison iránti tiszteletből ráraktatok egy klasszikus bluest is a lemezre, személyes kedvencedet, a *Kis vörös kakast*.

Hobo Igen az *Esztrádon* hallható a *Kis vörös kakas*. Nem Morrison miatt, hanem, mert ez volt az a szám, ami megváltoztatta az életemet. A szabadság első reményét adta 1964 novemberében az őrtoronyban, De ezt ezerszer elmondtam már.

JászA Sejtettem, hiszen egy kicsit a te negyven éved is ez a másik negyven év. 45-ben születted, és a *Negyvenötös blues* felvezetése után érthető úgy is az egész lemez, hogy ez tulajdonképpen a te személyes történeted.

Hobo Mindenki úgy érti, ahogy akarja. Egyetlen egy dologra emlékszem, amit tudatosan írtam bele a *Negyvenötös blues*ba: „Hull a hó és hőzik, Micimackó nőzik”. Annyira nem bírtam már, hogy mindenhol a *Micimackó* szólt, hogy földidegesített. Elhatároztam, hogy villantok egyet. „Hull a hó, és hőzik, Micimackó nőzik”. A többire nem emlékszem, jött magától.

JászA Van még egy nagyon furcsa dal a lemezen, a *Lombardozzi*. Ilyen címen írtál egy monodrámát is. Ez egy betétdal lenne?

Hobo Nem. A ripacskodás, ugye, már tudják, sose állt tőlem messze, sőt inkább egyik alaptulajdonságom. Pávatollakat dugdosok a fenekembe, és mutogatom magam. Van ez a dal, amit Tóth János Rudolffal együtt játszottunk, pontosabban ő énekelt, én a prózai részeket mondtam. Nagyon nagy szerelmese vagyok mind a mai napig az olasz kultúrának. S a humoruknak különösen. Hát írtam egy kétszereplős opera buffát, amiben ilyen drámai megközelítések vannak, hogy „Lombardozzi elvesztette a kedvesét, és öngyilkos akar lenni egy töltött revolverrel”.

A *Lombardozzi* melodráma, meg némafilm-paródia egyszerre. Nagy marhaság, szabad röplés a humorban, amihez Tóth János Rudolf tenorhangja kellett. Nem lehetett dörmögni, amikor áriázott Lombardozzi, ő meg ezt jól csinálta. A narrátor voltam én. „Lombardozzi rájön, hogy felesége színesnő...” – hangzik el, majd jön Tóth Jancsi „Lombardozzi, ez a 20. század, a nők dolgozni járnak”. Irgalmatlan kínrímek, Jancsi szép tiszta, magas hangján, ugye. És persze jön az eszmei mondanivaló: „Lombardozzi, te Lombardozzi vagy”.

93

* Részlet egy hamarosan megjelenő beszélgetőskönyvből.

Új Forrás 2014/8 – Negyvenéves születésnap: Esztrád
Földes László Hobóval beszélget Jász Attila

Rómeó vérzik, senki sem látja
Megszokott helyén, a műhely előtt áll
A motorház tetejét nézi mereven
S a kezén olt el egy cigarettát
Az összes srác a benzinkútnál azon versenyez
Hogy ki tud a legmesszebbre köpni
Ott ácsorognak a féklámpa fényében
Hallgatják, hogy kell egy sheriffet késsel megölni

Felugranak mind, mert hallják a szirénát
De Rómeó csak nevet és szól a bandának
A világ összes simlise sem védheti meg a seggét
Annak a kopónak, aki lelőtte a bátyámat
Rómeó cigit kér, mind a dobozukat nyújtják
Frankie ad tüzet neki, hátba veregeti
Üveget vág egy buszhoz, s a golyóit morzsolgatja
Lehetnének ők is Rómeók, de bátrabbnak kell lenni

Ám Rómeó vérzik, bár senki sem tudja
Egy slágert énekel, mellében a golyóval
És a lökhárítót simogatja, ami mindenki szerint tiszta
Minden rendben már, hogy Rómeó itt van
Összerándul a fájdalomtól, a kocsjajtónak dől
Érzi, a vér a cipőjébe csorog
Rendőrt hívnak a boltból, hát beindítja a motort
És letörli a vért az ajtóról

A bömbölő rádióval átvág a tiloson
Otthagyja a sok kis dumálgató szájhőst
S ők megpróbálnak úgy állni a hold alatt, mint Rómeó
Újra spanyolul beszélnek és imádják őt
Rómeó vérzik, miközben átadja jegyét
Az erkélyre ül a moziban, hogy jobban lássson
És egy hang nélkül meghal majd, mint egy álombeli hős
Mint egy angyal a golyóval, mint Cagney a vásznon

A zongora volt részeg, a nyakkendőm elaludt
A banda elment New Yorkba, a wurlitzernek kaput
És ollót várt a szőnyeg, a fények, mint a szökött rabok
A telefon sírt a bagótól, és az erkély nagy estélyt adott
És a zongora volt részeg

És a zongora volt részeg és az étlapok mind szétfagytak
A fényszórós egy félszemű, de a másikon sem lát sokat
És a hangoló nyert egy műfület, és az anyósának mutogat
És a zongora volt részeg

És a zongora volt részeg, a kidobó egy Sumo bajnok
Fánkot eszik meg pirítóst, a tulaj törpe agyilag
Az I.Q.-ja a küszöb alatt, mert a zongora volt részeg

Mert a zongora volt részeg, és nem találod a pincérnőt
A Geiger számlálóval, utál téged, és a haverokat
És te nem hozhatsz sört nélküle, és a pénztárban csak locsognak
És a bárszék vadul lángol, az újságok megbolondultak
A hamutartó nyugdíjba ment és a zongora volt a részeg
És a zongora volt a részeg, és a zongora volt a részeg
És a zongora volt a részeg, nem én, nem én, nem én

(Fordította: Földes László Hobo)

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM
anyagi támogatásával jelenik meg.
Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HÍRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők
JÁSZ ATTILA - Csendes Toll (főszerkesztő)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (felelős szerkesztő)

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ACSAI ROLAND (Indiáner-gyermekirodalmi rovat szerkesztője)
BÓDI LÓRÁNT (online szerkesztő)
SZÜCS BALÁZS PÉTER (Füstjelek online rovat szerkesztője)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLEYI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
MIKLÓSVÖLGYI ZSOLT
PAPP MÁTÉ
REICHERT GÁBOR
TURI MÁRTON

Tiszteletbeli munkatársak
BUJI FERENC
FÖLDES LÁSZLÓ HOBO
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PÉTER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer
Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben
Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2890 Tata, Székely B. u. 2/A Telefon: 20/3353 626
E-mail: info@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu
Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.
ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.
Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.